

Nr 23.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig; given Solliden den 19 augusti 1940.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig.

GUSTAF.

Christian Günther.

Förslag
till
Lag
med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å sådan kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall samt invaliditetsförsäkring, som inländskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med verksamhet i Sverige meddelat å svensk medborgare eller å utlänning med hemvist här i riket; dock att, beträffande invaliditetsförsäkring, lagen äger tillämpning allenast därest försäkringen avser premiebefrielse för livförsäkring eller meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, eller förenats med livränteförsäkring för livsfall under sådant villkor, att invaliditetsförsäkringen upphör om livförsäkringen upphör.

Vad i lagen stadgas skall icke gälla återförsäkring samt ej heller försäkring, vilken meddelats av anstalt, som utom återförsäkring endast meddelar kollektiv försäkring, eller av anstalt, som avses i 264 § lagen om försäkringsrörelse.

2 §.

I denna lag förstås med

äldre försäkring sådan liv- eller invaliditetsförsäkring, som meddelats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader efter det lagen trätt i kraft, dock ej livförsäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst,

krigstillstånd krig, vari Sverige befinner sig, eller annat förhållande, som av Konungen med avseende å denna lags tillämplighet jämfästas med sådant krig,

krigsdeltagare sådan försäkrad, vilken lyder under strafflagen för krigsmakten,

krigspremie sådan tilläggspremie, som betingas av krigstillstånd,

krigsdödsfall sådant dödsfall och *krigsinvaliditet* sådan invaliditet, som inträffat under krigstillstånd eller som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och inträffat inom ett år efter krigstillståndets upphörande, samt

risksumma, vid kapitalförsäkring för dödsfall skillnaden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

3 §.

Bestämmelserna i 4—14 §§ skola hava avseende allenast å äldre försäkring; och äger Konungen härvid beträffande invaliditetsförsäkring, som meddelats av inländskt bolag, och livförsäkring, som meddelats av sådant inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, medgiva avvikelser från vad i dessa paragrafer stadgas. Beträffande äldre invaliditetsförsäkring, som meddelats av utländsk anstalt, äger försäkringsinspektionen medgiva avvikelser, som nu sagts.

Konungen äger i fråga om försäkring, som meddelats av utländsk anstalt, förordna, att vad i 4—14 §§ stadgas ej skall äga tillämpning.

4 §.

Har i försäkringsavtal förbehåll träffats, enligt vilket försäkringsgivaren helt eller delvis kan bliva fri från ansvarighet på den grund, att den försäkrade under krigstillstånd tjänstgjort vid eller eljest åtföljt svenska krigsmakten, eller emedan försäkringsfallet har samband med krigstillstånd, må sådant förbehåll ej åberopas. Det belopp, för vilket förbehållet icke må åberopas (*försäkrings krigsskyddade del*), får dock ej överstiga återköpsvärdet med mer än tvåhundredrusen kronor av risksumman. Hava å samma person flera äldre livförsäkringar meddelats av en eller flera försäkringsgivare, skall, om ej Konungen annorlunda förordnar, för bestämmandet av försäkringarnas krigsskyddade del deras risksummor sammanläggas; och skall, där ej annat avtalats, risksumman för denna del fördelas på försäkringarna i förhållande till dessas risksummor.

5 §.

För varje försäkring skall utöver avtalad premie utgå krigspremie.

6 §.

Försäkringsgivare skall genom tillskott bidra till täckande av kostnaden för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet, dock ej med större belopp än som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas, kan tagas i anspråk genom anlitanande av såväl tillgängligt som för tio år enligt av Konungen meddelade bestämmelser förutberäknat överskott å försäkringsgivarens rörelse samt frigöras genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv.

Med överskotts- och fondmedel, som nu sagts, skall allenast avses vad som av dessa medel belöper på äldre försäkringars krigsskyddade del. Där ej Ko-

nungen annorlunda förordnar, skola tillgängliga och förutberäknade överskottsmedel tagas i anspråk före fondmedlen och fondmedlen frigöras i den ordning, som gäller för täckande av förlust.

7 §.

Vid krigsdödsfall eller fall av krigsinvaliditet skall, därest Konungen ej medgivit förhöjning, å försäkringen i vanlig ordning betalas ett belopp motsvarande återköpsvärdet, ökat med hälften av risksumman dock högst med femtiotusen kronor. Hava å samma person flera äldre livförsäkringar meddelats av en eller flera försäkringsgivare, skall härvid sammanlagda risksumman avses. Vad sålunda i vanlig ordning betalas av risksumman skall fördelas på försäkringarna efter risksumman för varje försäkrings krigsskyddade del.

Återstoden må ej utgivas förr än krigspremien fastställts enligt 9 § första stycket; och må, om så erfordras, betalningen uppskjutas ytterligare högst ett år. Å ogulden del skall från det krigspremien fastställts gäldas ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

8 §.

Krigspremie skall beräknas å försäkringens krigsskyddade del och må beträffande samma krigstillstånd icke överstiga en tjugondel av den högsta risksumma, som för den krigsskyddade delen gällt under krigstillståndet. Härvid skall vid försäkring å flera personers liv krigspremie beräknas för en var av dem.

9 §.

Fastställande av krigspremie skall ske efter det krigstillståndet upphört och vid en tidpunkt, då kostnaden för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet är känd, dock icke senare än två år från upphörandet.

Utan hinder av vad nu sagts må i fråga om försäkring, som före nämnda tidpunkt helt eller delvis upphör av annan orsak än krigsdödsfall, krigspremien kunna fastställas vid försäkringens upphörande; dock att beträffande försäkring, som upphör till viss del, fastställandet, där ej Konungen annorlunda förordnar, skall avse allenast denna del.

Vid fastställande av krigspremie må utjämning kunna ske mellan försäkringsgivare, vilka därom träffat avtal.

10 §.

Krigspremie skall erläggas å tid, som Konungen bestämmer; dock att under ett år icke må fordras betalning, som överstiger vid kapitalförsäkring för dödsfall å en persons liv en hundradel av försäkringens krigsskyddade del och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

I avräkning å blivande krigspremie må, från det krigstillståndet inträtt,

provisorisk krigspremie kunna uttagas. Vad i första stycket stadgas om bestämmande av tid för krigspremiens erläggande och om den högsta årliga betalning, som må fordras, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om provisorisk krigspremie.

Utan hinder av vad i första stycket stadgas skall vid utbetalning på grund av försäkring och då försäkring nedsättes av annan anledning än i 11 § första stycket sägs fastställd krigspremie anses vara till betalning förfallen.

11 §.

Erlägges icke krigspremiebelopp i rätt tid och har beloppet ej heller inlutit inom en månad från anfordran, som gjorts efter förfallodagen, må försäkringsgivarens förpliktelser kunna nedsättas.

Har försäkringsgivaren, innan denna lag trätt i kraft, underrättats om att panträtt uppkommit i försäkringen, må nedsättning, som sägs i första stycket, icke föranleda, att pantens värde blir mindre än vid tiden för lagens ikraftträdande.

12 §.

Krigspremiebelopp, som försäkringsgivaren icke kan tillgodogöra sig vid utbetalning på grund av försäkringen eller genom nedsättning, må ej uttagas.

13 §.

Om, beträffande försäkringarnas krigsskyddade del, de sammanlagda risksummorna för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet överstiga sammanlagda beloppet av de på tiden för krigstillståndet belöpande riskpremier, som tillkomma försäkringsgivaren, skall skillnaden (överkostnaden) täckas till hälften genom krigspremier och till återstoden genom det tillskott, som avses i 6 §.

Förslår icke sammanlagda beloppet av de krigspremier, som kunna enligt 8 § uttagas, till täckande av halva överkostnaden, skall återstoden täckas genom att, med iakttagande av de begränsningar, som stadgas i 6 §, försäkringsgivarens tillskott höjes. På motsvarande sätt skall, om det högsta belopp, varmed försäkringsgivaren enligt 6 § må bidra, icke förslår till täckande av halva överkostnaden, återstoden täckas genom att, med iakttagande av den i 8 § stadgade begränsningen, krigspremierna höjas.

Förslår icke sammanlagda beloppet av de krigspremier och det tillskott, som nu sagts, till täckande av hela överkostnaden, skall återstoden täckas genom att sådana enligt 7 § innehållna belopp inom försäkringarnas krigsskyddade del, som avse försäkrade, för vilka försäkringsfallet inträffat under tid då de varit krigsdeltagare eller föranletts av krigshandling under dylik tid, nedsättas med belopp, som stå i förhållande till risksummorna för försäkringarnas krigsskyddade del.

14 §.

Konungen äger medgiva, att försäkringsfonden må till belopp, motsvarande försäkringsgivarens tillskott eller, innan tillskottet fastställts, vad försäk-

ringsgivaren beräknas skola tillskjuta för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet, redovisas jämväl i tillgångar av annan art än i 215 § lagen om försäkringsrörelse sägs.

Sådant förutberäknat överskott, som avses i 6 §, må i försäkringsgivarens balansräkning uppföras som tillgång.

15 §.

Försäkringsavtal, som slutes senare än tre månader efter lagens ikraftträdande, må ej utan Konungens eller, beträffande utländsk anstalt, försäkringsinspektionens medgivande innehålla förbehåll för krigstillstånd av sådan innebörd, att försäkringsgivaren helt eller delvis fritager sig från ansvarighet.

16 §.

Under krigstillstånd och tills krigspremien enligt 9 § första stycket fastställts må, om ej Konungen för särskilt fall annorlunda bestämmer, beslut icke fattas om utdelning av vinst eller ränta, härrörande från livförsäkringsrörelse.

Varder utdelning beslutad och verkställd i strid med vad i första stycket stadgas, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära densamma; och skola de, som deltagit i beslutet, en för alla och alla för en, svara för brist, som vid återbäringen kan uppkomma.

17 §.

För tillämpningen av vad i 4—15 §§ stadgas skola grunder upprättas.

Vad i lagen om försäkringsrörelse stadgas om grunder skall i tillämpliga delar gälla inländskt bolags grunder enligt denna lag.

I fråga om utländsk anstalt skall fastställelse å grunderna sökas hos försäkringsinspektionen. Inspektionen prövar grundernas överensstämmelse med denna lag samt om och i vad mån särskilda bestämmelser därutöver må erfordras, bland annat rörande skyldighet för anstalten att här i riket nedsätta tillgångar till säkerhet för fullgörandet av anstaltens förbindelser enligt grunderna. Å beslut om ändring av fastställda grunder skall ock sökas inspektionens fastställelse. Då fastställelse å grunder eller å ändring i grunderna meddelats, skall inspektionen låta i allmänna tidningarna införa tillkännagivande därom.

18 §.

Sker i fråga om inländskt bolag avvikelse från denna lag eller från vad Konungen med stöd av lagen förordnat, skall vad i 113, 208 och 228 §§ lagen om försäkringsrörelse stadgas beträffande avvikelse, som där sägs, äga motsvarande tillämpning.

Vad i 10 § lagen om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäk-

ringsrörelse här i riket stadgas i fråga om där angiven avvikelse skall beträffande utländsk anstalt gälla jämväl avvikelse från denna lag eller från däri avsedda grunder.

19 §.

Styrelseledamot eller likvidator, som låter verkställa utdelning i strid med bestämmelsen i 16 § första stycket, straffes på sätt i 258 § lagen om försäkringsrörelse sägs.

Böter, som ådömas enligt denna paragraf, tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 augusti 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö, fråga angående *lagstiftning om livförsäkring m. m. vid krig* samt anför:

Den 20 oktober 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om ökat försäkringsskydd för krigsdeltagare m. m. På grund av detta bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen, statsrådet Möller, den 2 november 1939 såsom sakkunniga direktören i Svenska Försäkringsbolags Riksförbund K. G. Ewerlöf, direktören i Allmänna Livförsäkringsbolaget Oden N. J. Ekwall, ledamoten av riksdagens andra kammare ombudsmannen J. A. Hermansson, Norrköping, direktören i Lifförsäkrings-Aktiebolaget De Förenade fil. doktorn F. Lundberg och ledamoten av riksdagens andra kammare tändsticksarbetaren J. A. L. Persson, Tidaholm. Tillika uppdrogs åt Ewerlöf att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen *1939 års livförsäkringskommitté*, hava den 30 mars 1940 avgivit betänkande med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. (stat. off. utr. 1940: 7). Betänkandet är enhälligt; dock har till detsamma fogats ett särskilt uttalande av ledamoten Persson.

Över förslaget hava i anledning av remiss yttranden avgivits av försäkringsinspektionen, Svenska livförsäkringsbolags förening och sociala försvarsberedskapskommittén. Försäkringsinspektionen har bifogat yttranden från Svenska Personal-Pensionskassan, ömsesidig försäkringsförening (SPP), samt Allmänna Änke- och Pupillkassan i Sverige. Svenska livförsäkringsbolags förening har i anledning av förnyad remiss i ämnet utlåtits sig jämväl över det av försäkringsinspektionen avgivna yttrandet.

Frågan har härefter underkastats ytterligare beredning inom handelsdepartementet, varvid försäkringsinspektionen ånyo hörts.

Den av kommittén verkställda utredningen är ytterst föranledd av den uppdelning av försäkringstagarna i krigsdeltagare och icke krigsdeltagare (civila), som de s. k. krigsvillkoren i livförsäkringsbolagens försäkringsavtal innehålla. Härvid förstås med *krigsdeltagare* personer, vilka i krig såsom

stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt eget lands krigsmakt. Enligt villkoren gäller i allmänhet — där ej försäkringen kommit till stånd enligt av Konungen den 29 september 1939 stadfästa nya grunder för försäkringsbolagen — att, om icke annat avtal träffats, bolagen äro fria från ansvarighet i anledning av dödsfall, som drabbat krigsdeltagare, och detta oberoende av om dödsfallet förorsakats av krigshandling eller icke. Vid dödsfall bland civila utgår däremot alltid försäkringssumman, även om dödsfallet förorsakats av krigshandling.

En samstämmig mening har sedan länge rått därom, att dessa villkor måste betraktas såsom otillfredsställande. På grund härav hava bolagen på basis av nyssnämnda, den 29 september 1939 stadfästa grunder infört nya villkor för nytecknade försäkringar, enligt vilka även krigsdeltagarnas dödsrisk täckes. Då emellertid beträffande dessförinnan meddelade försäkringar motsvarande anordning icke syntes kunna åstadkommas utan ingrepp i redan gällande försäkringsavtal, hemställde försäkringsinspektionen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 september 1939, att utredning måtte ske med syfte att få till stånd en lagstiftning i ämnet. I skrivelsen skisserade försäkringsinspektionen ett förslag till lösning, enligt vilket bolagen skulle åläggas att utbetala försäkringssumman även för de dödsfall, som enligt de äldre försäkringsvillkoren äro undantagna, d. v. s. dödsfallen bland krigsdeltagarna. Kostnaderna härför, i den mån de överstege underdödlighetsvinsten, skulle uttagas i form av en särskild tilläggspremie av både krigsdeltagare och civila. För täckande av de på grund av krigsteknikens utveckling ökade kostnaderna för dödsfallen bland civila skulle också uttagas en tilläggspremie, men endast om detta bleve nödvändigt för att hindra bolagets likvidation.

Efter anmodan av kommittén hava f. d. justitierådet Arthur Lindhagen och professorn Ragnar Bergendal, vilka såsom juridiska experter ställts till kommitténs förfogande, på grundval av försäkringsinspektionens nämnda förslag yttrat sig om, huruvida betänkligheter av rättslig natur mötte mot en lagstiftning, som avsåge att ingripa i de bestående försäkringsavtalen. Yttrandet är intaget i kommitténs betänkande (sid. 25—32).

Experterna hava framhållit, att skälen för och emot en lagstiftning av förevarande slag måste bedömas med hänsyn till avtalsrättsliga grundsatser och till naturen av det rättsförhållande, som försäkringen innebure. Två skilda spørsmål förelåge härvid till avgörande. Den första frågan vore huruvida försäkringstagare, som tillhörde civilbefolkningen, borde kunna åläggas att betala en särskild krigspremie med hänsyn till den ökade dödsrisk, som vid ett krig förelåge för denna grupp av försäkringstagare. Den andra frågan vore huruvida det borde åläggas försäkringsbolagen att utbetala avtalade försäkringssummor även vid dödsfall bland krigsdeltagare och huruvida för möjliggörande härav ett premietillägg borde utgå; bedömandet härav ställde sig i viss mån olika, allteftersom detta tillägg skulle erläggas av försäkringstagare, som vore krigsdeltagare, eller som tillhörde civilbefolkningen.

Beträffande förstnämnda fråga hava experterna uttalat, att grundtanken i försäkringsinspektionens förslag i denna del ägde ett icke obetydligt stöd i allmänna avtalsrättsliga grundsatser rörande betydelsen av de förutsätt-

ningar, varifrån kontrahenterna utgått vid ett avtalsslut, samt att även en annan i utlåandet utvecklad tankegång, som mera omedelbart byggde på försäkringsförhållandets faktiska innebörd, talade för en jämkning därav på försäkringstagarens bekostnad. Härtill hava emellertid vissa reservationer anknutits. Sålunda gäller enligt utlåandet, att, om en särskild krigspremie skulle kunna uttagas av civilbefolkningen på grund av den ökade dödsrisk, som vid krig föreläge för denna grupp av försäkringstagare, berörda krigspremie icke finge sättas så högt, att bolagets hela kostnad för riskens ökning därigenom bleve täckt. Enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser borde nämligen de belopp, varmed kostnaden för fullgörande av bolagets prestation hade ökats, fördelas mellan bolaget och försäkringstagarna, därvid möjligheten att genomföra en sådan belastning av bolaget begränsades av dess för ändamålet tillgängliga fria fonder.

Enligt 98 § lagen om försäkringsavtal är en försäkringstagare icke pliktig att hålla sin livförsäkring vid makt genom betalning av premie. Denna regel borde enligt experternas utlåtande också gälla tilläggspremien. Försäkringstagaren borde emellertid vara berättigad att behålla försäkringen mot erläggande allenast av den i avtalet bestämda premien men med nedsättning av försäkringsbeloppet med så stor del, som beräknades motsvara tilläggspremien.

Beträffande frågan, huruvida man genom lagstiftning kunde tvångsvis genomföra en dubbelsidig förändring av innehållet i krigsdeltagarnas försäkringsavtal, gående ut på ett ökat riskåtagande för försäkringsgivaren mot en ökad premiebetalning från försäkringstagarna, hava de juridiska experterna uttalat, att lagstiftning härutinnan syntes kunna försvaras, om man hade fullgoda skäl för antagande, att endast ett fåtal krigsdeltagare skulle vilja vidhålla sina försäkringar oförändrade enligt de tidigare villkoren. Men detta problem berodde åter på vilka villkor för krigsrisk som kunde bjudas. Kunde bolagen övertaga krigsriskens endast mot sådana uppoffringar från krigsdeltagarnas sida, som skulle avsevärt förringa försäkringarnas värde i fråga om den vanliga dödsrisken, hade man anledning att vara försiktig i sina antaganden.

Vad slutligen angår spørsmålet, huruvida de civila försäkringstagarna kunde förpliktas att genom förhöjda premier underlätta bolagens möjlighet att åtaga sig ansvaret för krigsdeltagarnas dödsrisk, hava experterna förklarat, att enligt deras mening några skäl av rättslig karaktär icke kunde åberopas till stöd för ett sådant ingrepp i förstnämnda försäkringstagares avtal. Huruvida den naturliga medkänslan med krigets offer ändock talade för att lägga en extra börda på de civila försäkringstagarna vore, framhålles det i utlåandet, en svårbedömd fråga av politisk natur.

Innebörden av kommitténs förslag.

Kommittén, som ansluter sig till uppfattningen, att de gällande krigsvillkoren måste anses otillfredsställande, avvisar till en början tanken, att frågan om krigsdeltagarnas försäkringsskydd icke borde lösas inom försäkringens ram, d. v. s. på basis av bolagens och försäkringstagarnas egna insatser, utan i ett större sammanhang. Det förhölle sig visserligen så, yttrar kommittén, att det här vore fråga om en förmån åt krigsdeltagarna, varför det med hänsyn härtill kunde te sig naturligt, att förmånen bekostades av staten, d. v. s. av medborgarna i gemen. Statens understöd till krigsdeltagares efterlevande

borde emellertid i främsta rummet bero just av den omständigheten, att vederbörande vore krigsdeltagare. Skulle vederbörandes egenskap att vara försäkrad tjäna som motiv för ett skydd åt honom även som krigsdeltagare, borde därför konsekvensen bliva den, att detta skydd, om så vore möjligt, ordnades just genom försäkring. Ett frivilligt sådant ordnande skulle dock på grund av ofördelaktigt urval och andra omständigheter ställa sig alltför kostsamt och låge därför, i vad det stora flertalet försäkrade anginge, utom möjligheternas gräns. Det återstode då, att, i den mån möjligheter härför finnes, tvångsvis åvägabringa erforderliga ändringar i det äldre försäkringsbeståndets avtal.

Kommittén framhåller, att den på grund av de sålunda angivna omständigheterna och då de juridiska experternas utlåtande givit vid handen, att erforderliga ändringar i de bestående avtalen — vilka ändringar bland annat avsåge ökad premiebetalningsskyldighet för försäkringstagarna — under vissa betingelser kunde åvägabringas, sökt nå fram till en lösning efter försäkringsmässiga linjer, varvid hänsyn tagits till de synpunkter, varåt experterna givit uttryck. Ehuru, enligt vad kommittén anför, försäkringsinspektionens förenämnda förslag till lösning härvid fått tjäna som utgångspunkt, företedde kommittéförslaget betydande olikheter gentemot försäkringsinspektionens. Anledningen härtill vore, framhåller kommittén, i första hand just det förhållandet, att kommittéförslaget anpassats efter de juridiska synpunkter, som uttalats i frågan.

I överensstämmelse med vad som föreslagits av försäkringsinspektionen innebär kommitténs förslag i första hand, att sådana förbehåll i försäkringsavtalen icke få åberopas, som gå ut på att vederbörande bolag kan bliva fritt från ansvarighet, emedan den försäkrade är krigsdeltagare, eller emedan hans dödsfall har samband med kriget. Liksom försäkringsinspektionens förslag innebär kommittéförslaget dessutom, att försäkringstagarna skola vara skyldiga att erlægga en särskild tilläggspremie (krigspremie) till finansiering av kostnaden för krigsdödligheten, oaktat någon sådan skyldighet icke finnes föreskriven i försäkringsavtalet.

Så långt överensstämmer alltså kommittéförslaget med det av inspektionen framlagda. En väsentlig olikhet råder däremot beträffande reglerna för krigspremiernas storlek. Enligt försäkringsinspektionens förslag skulle, såsom förut berörts, kostnaden för krigsdeltagarnas risk i form av krigspremier fördelas på och uttagas av samtliga försäkringstagare och således även de civila. På motsvarande sätt skulle enligt inspektionens förslag också kostnaden för de civilas riskökning uttagas genom krigspremier av alla försäkringstagare. Uttagandet i sistnämnda fall skulle dock ske allenast om så bleve nödvändigt för att hindra bolagets likvidation, d. v. s. först sedan bolagets egna tillgångar tillfullo utnyttjats. Kommitténs förslag däremot, som med *krigsdeltagare*, i överensstämmelse med definitionen i bolagens villkor, förstår sådana försäkrade, vilka under krig, vari Sverige är invecklat, såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt landets krigsmakt, stadgar i fråga om krigsdödlighetskostnadens täckande, att krigspremien beträffande vardera av de båda grupperna krigsdeltagare och civila

icke får bestämmas högre än vad som svarar mot den av krigshandlingar be-
tingade risken inom vederbörande grupp. Detta innebär med andra ord, att
någon betalning av den ena gruppen, enkannerligen de civila, till förmån för
den andra, krigsdeltagarna, icke kan komma i fråga. Å andra sidan gäller
enligt kommitténs förslag, att krigspremier för de civilas riskökning skola
uttagas oberoende av den utsträckning, i vilken bolagets tillgångar kommit
till användning. Kommittén framhåller, att anpassningen efter de juridiska
experternas synpunkter sålunda föranlett, att den principen i försäkrings-
inspektionens förslag, som innebure, att samtliga försäkringstagare och alltså
även de civila skulle hjälpa till att bestrida kostnaderna för krigsdeltagarnas
ökade skydd, icke kunnat utnyttjas. Det kunde icke förnekas, yttrar kom-
mittén, att det ur vissa synpunkter skulle hava varit till fördel, om så kunnat
ske. Därigenom skulle nämligen en bredare bas kunnat åstadkommas för
krigsdeltagarriskens täckning genom premier än vad som med kommitténs
förslag bleve fallet. Dessutom gällde, att, ehuru båda förslagen rörde sig
med en i och för sig svårutförd kategoriklyvning mellan krigsdeltagare,
å ena, samt icke krigsdeltagare, å andra sidan, gränsdragningen i fråga
komme att vålla större administrativa svårigheter med kommittéförsლა-
get, som byggde på olika premier för krigsdeltagare och icke krigsdeltagare,
än med försäkringsinspektionens förslag, som förutsatte lika premier för
alla. Kommittén påpekar emellertid, att vad som med försäkringsinspek-
tionens förslag vinnes därigenom, att en likvärdig utdebitering får ske på
alla försäkringstagare, med kommitténs förslag i stället ernås genom att en,
vad de civila angår, mindre omfattande utdebitering förenas med ett kraf-
tigt utnyttjande av bolagens medel.

I sistnämnda hänseende gäller enligt kommittéförslaget, att försäkringsgiva-
ren skall bestrida hälften av sammanlagda kostnaden för inträffade krigs-
dödsfall. Ifrågavarande bestämmelse, som innebär, att bolagens tillgångar
komma att stå till förfogande icke blott, såsom enligt försäkringsinspektionens
förslag, för de civilas utan även för krigsdeltagarnas krigsdödsfallskostnader,
är emellertid försedd med det tillägget, att bolagstillskottet i intet fall får
utgöra mera än som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal även-
tyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas, kan tagas i anspråk
genom anlitande av tillgängligt eller förutberäknat överskott å bolagets rö-
relse samt genom nedsättning av vissa av bolagets fonder, nämligen utjäm-
ningsreserven, vinstfonderna, säkerhetsfonden och premieåterbäringsreserven.

Utöver förenämnda regel om att krigspremien beträffande vardera av de
båda grupperna krigsdeltagare och civila icke får bestämmas högre än vad
som svarar mot risken inom gruppen, innehåller kommittéförslaget den be-
stämelsen, att krigspremien för en försäkring icke heller i något fall får
överstiga en tiondel av försäkringens risksomma eller med andra ord skill-
naden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet. Dessutom gäller enligt
förslaget, att krigspremien, som i princip skall fastställas efter krigets slut
och vid en tidpunkt, då kostnaden för inträffade krigsdödsfall är känd, till
sin storlek icke skall vara beroende av, huruvida försäkringstagarens krigs-

deltagande varit mer eller mindre långvarigt. Anledningen härtill vore, yttrar kommittén, att dödsrisken under ett krig icke kunde anses vara proportionell mot tiden, eftersom i regel vissa perioder bleve långt mera förlustbringande än andra. Ej heller vore det enligt kommitténs åsikt praktiskt möjligt att i efterhand bestämma krigspremien under hänsyntagande till om vederbörande tjänstgjort under en särskilt förlustbringande period eller icke; förhållandena härutinnan kunde för övrigt hava varit olika på olika delar av fronten.

Krigspremierna skola enligt kommitténs förslag betalas i rater om högst en procent av försäkringssumman för år räknat. Redan från krigets början kunna provisoriska krigspremier av samma storlek som nyssnämnda årliga rater uttagas i avräkning på den slutliga krigspremien.

Kommitténs förslag innebär, att vid fastställande av krigspremie *utjämning* må kunna ske mellan bolag, vilka därom träffat avtal. Till motivering av den i sådant hänseende givna bestämmelsen anför kommittén, att det givetvis vore önskvärt, att ojämnheter med avseende å krigsdödligheten mellan olika bolag icke verkade förryckande på resultatet i dess helhet genom att, medan vissa bolag endast bleve obetydligt berörda, andra drabbades av en vida större krigsdödlighet. Kommittén anför som exempel på dylika ojämnheter, att krigsdödligheten måste komma att variera, allt eftersom varje särskilt bolag inom sitt bestånd räknade flera eller färre krigsdeltagare än andra bolag, och att även andra omständigheter kunde föranleda en dylik skillnad beträffande krigsdödligheten mellan olika bolag.

Såsom i det föregående nämnts skulle kostnaden för krigsdödligheten enligt kommittéförslaget finansieras genom krigspremier och tillskott från bolagen, vilket tillskott skulle utgöra ett belopp, motsvarande hälften av sammanlagda kostnaden för inträffande krigsdödsfall; med *krigsdödsfall* förstås därvid dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och som inträffat senast inom ett år efter det krigstillståndet upphört. Då emellertid tillskottet, även om detsamma principiellt sett borde utgöra hälften av krigsdödsfallskostnaden, icke skulle uppgå till mer än vad som kunde frigöras av bolagets medel enligt vissa regler, är det tydligt, att brist kan komma att uppstå för bolaget exempelvis på den grund, att bolaget icke förmår att med nyssnämnda medel bestrida hälften av kostnaden. En sådan brist skall, till den del densamma hänför sig till krigsdeltagarnas krigsdödlighet, enligt kommittéförslaget utjämnas genom *nedläggning* av de försäkringssummor, som avse krigsdeltagarnas krigsdödsfall. De försäkringssummor däremot, som förfalla till betalning i anledning av dödsfall, som ej äro krigsdödsfall, skola icke bliva föremål för nedsättning, vare sig den avlidne varit krigsdeltagare eller ej. Och om den avlidne icke är krigsdeltagare, skall nedsättning enligt förevarande bestämmelse ej heller kunna ske vid krigsdödsfall.

Om en brist skulle uppstå, som hänför sig till de civilas krigsdödsfall, skall densamma enligt kommittéförslaget icke täckas genom nyssnämnda nedsättningsförfarande. Följden av en dylik brist, som kan tänkas föreligga i det fall, att samtliga de civila betalat en krigspremie, uppgående till 10

procent å försäkringens risksumma, utan att krigsdödligheten inom de civilas riskgrupp likväl kunnat utjämnas, blir med förslaget uppläggnings i stället den, att försäkringsbolaget för bristens täckning nödgas utnyttja samtliga sina tillgångar och i sista hand träda i likvidation eller, om bolaget är ömsesidigt, vidtaga sådan uttaxering eller nedsättning för framtiden, som i 139 § lagen om försäkringsrörelse sägs. I ett fall som detta kommer således icke blott bolagets överskott och de uppräknade fonderna utan även exempelvis aktie- och garantikapitalet till användning för att uppfylla bolagets avtalsenliga förbindelser med avseende å de civilas krigsriskskydd.

Den nedsättning av försäkringssummorna vid krigsdeltagares krigsdödsfall, varom i det föregående talats, skall enligt kommitténs förslag allenast avse sådana försäkringsbelopp, vilkas utbetalning tidigare *uppskjutits*. Stadgandet härom sammanhänger med en bestämmelse i förslaget, enligt vilken bolagen vid alla krigsdödsfall och således även vid krigsdödsfall, som drabba de civila, kunna uppskjuta utbetalningen av viss del av försäkringssumman intill högst två år efter krigets slut. Bestämmelsen härom avser, enligt vad kommittén framhåller, att såvitt möjligt minska de påfrestningar beträffande bolagens likviditet, som under ett krig och tiden närmast därefter till följd av svårigheter att få in premier och räntor samt på grund av ökade betalningsanspråk sannolikt måste befaras.

Däremot får den del av försäkringssumman, som enligt kommittéförslaget skall utbetalas i vanlig ordning och alltså utan uppskov, icke nedsättas ens med avseende å krigsdeltagarnas dödsfall. Detta innebär således, att — medan i fråga om de civila vederbörande försäkringssumma efter krigets slut kommer till utbetalning i sin helhet och alltså utan nedsättning — krigsdeltagarna kunna räkna åtminstone med denna icke uppskjutna del såsom en säker och av bolaget garanterad tillgång. Det belopp, som skall utbetalas utan uppskov och som sålunda, vad krigsdeltagarna angår, motsvarar vad som för deras räkning garanteras, utgör enligt kommitténs förslag hälften av den försäkringssumma, som bolagets betalningsskyldighet avser. Detta belopp har emellertid icke ansetts tillräckligt i de fall, där försäkringens återköpsvärde är stort i förhållande till försäkringssumman. På grund härav föreslår kommittén den kompletterande bestämmelsen, att utbetalningen ej heller får understiga försäkringens återköpsvärde, ökat med en tredjedel av skillnaden mellan försäkringssumman och dess återköpsvärde.

Att en garanti — avseende hela försäkringssumman för de civila och förenämnda minimerade belopp för krigsdeltagarna — sålunda föreslagits, betyder, att kommittén ansett det möjligt för varje särskilt bolag att med hjälp av egna medel åstadkomma en dylik betalning, oavsett att den tilläggspremie, som enligt förslaget skall kunna uttagas, maximerats och att de civila icke skola vidkännas några bidrag för krigsdeltagarna. Till grund för kommitténs uppfattning härvidlag ligga dels vissa antaganden om krigsdödlighetens och krigspremiernas storlek dels ock undersökningar om vad garantin i ekonomiskt hänseende skulle komma att innebära och om bolagens möjligheter att uppfylla densamma.

Såsom ett undantag från kommittéförslagets huvudbestämmelse, att sådant förbehåll i försäkringsavtalen icke skall få åberopas, som går ut på att vederbörande bolag kan bliva fritt från ansvarighet på den grund, att den försäkrade är krigsdeltagare eller emedan hans dödsfall har samband med kriget, gäller enligt förslaget, att om, med beaktande av alla försäkringar å samma persons liv, försäkringssumman skulle överstiga 50,000 kronor, förbehållet alltjämt får åberopas med avseende å det överstigande beloppet. Detta undantag motiveras av kommittén därmed, att den anordning, som föreslås för krigsriskens täckning, i hög grad bygger på bolagens egen ekonomiska medverkan. Det hade, framhåller kommittén, med hänsyn härtill icke ansetts rimligt att pålägga bolagen ansvarighet jämväl för dylika högre belopp, i synnerhet som de sociala skäl, vilka talade för att bolagen normalt sett skulle hava lika ansvarighet för försäkringssummorna vid krig som under fredliga förhållanden, icke ägde samma bärkraft i fråga om höga belopp. Den gräns, 50,000 kronor, som föreslagits, kunde givetvis, anför kommittén, sägas vara godtycklig. Ett lägre belopp skulle emellertid kunna vara otillfredsställande för exempelvis överlevelseräntor, där redan ett relativt obetydligt terminsbelopp motsvarade ett avsevärt kapitalvärde.

Enligt kommitténs förslag skall lagen äga tillämpning å sådan kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall, som svenskt bolag eller utländskt bolag med verksamhet här i riket meddelar å svensk medborgares liv. Sjuk- och invaliditetsförsäkring för livstid eller för längre tid än tio år faller enligt förslaget icke under lagens bestämmelser, oaktat dessa försäkringsformer i vissa hänseenden enligt lagen om försäkringsrörelse skola jämföras med livförsäkring. Kommittén anser det sakligt motiverat att utesluta dessa försäkringsformer från förevarande lagstiftning, då de i krigsriskhänseende enligt kommitténs åsikt snarare borde jämföras med vanlig sjuk- och olycksfallsförsäkring än med livförsäkring i inskränkt bemärkelse.

Om enligt vederbörande livförsäkringsavtal gäller, att *premiebefrielse* inträder, där den försäkrade drabbas av invaliditet på grund av sjukdom eller olycksfall, skola, enligt vad kommittén föreslår, lagens bestämmelser, om försäkringsgivaren så önskar, kunna omfatta även premiebefrielsen. Detta innebär alltså, att vederbörande bolag i sina grunder skulle kunna fastslå, att den i försäkringsavtalet stadgade premiebefrielsen skall avse jämväl den invaliditet, som föranletts av krigshandling. Följden härav blir, att kostnaden för premiebefrielsen skall inräknas i krigsdödsfallskostnaden, varför krigspremierna i så fall komma att avse jämväl premiebefrielsen. Ett uttryckligt omnämnande i lagtexten av det förhållandet, att även premiebefrielsen sålunda kan hänföras under lagen, hade, framhåller kommittén, icke ansetts behöfligt, oaktat premiebefrielsen ur teknisk synpunkt kunde sägas hava karaktären av en i huvudförsäkringen ingående invaliditetsförsäkring.

Sådana med huvudförsäkringen sammankopplade sjuk- och invaliditetsförsäkringar, vilka, i motsats till premiebefrielseförsäkringen, i och för sig kunna utgöra självständiga försäkringar, skola enligt kommittéförslaget icke falla under lagen.

Från bestämmelserna om lagens tillämplighet göras i kommitténs förslag vissa undantag, avseende bland annat återförsäkring och den rörelse, som bedrivs av ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna. Dessutom gäller enligt förslaget, att Konungen i fråga om bolag, vilkas rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, skall kunna medgiva avvikelser från vad lagen innehåller. Sistnämnda bestämmelse syftar i främsta rummet på Svenska Personal-Pensionskassan (SPP), om vilket bolag kommittén uttalar, att detsamma med hänsyn till arten av sin rörelse åtminstone i vissa avseenden kunde bliva i behov av andra bestämmelser i fråga om krigsriskens täckning än dem, som föresloges för bolagen i gemen.

Ehuru lagen således enligt kommitténs förslag skall gälla i fråga om kapital- och livränteförsäkringar för dödsfall, som meddelas å svenska medborgares liv, skola de materiella bestämmelser i lagen, för vilka i det föregående redogjorts, enligt förslaget allenast äga tillämpning beträffande »äldre» försäkringar. Detta har sin grund däri, att med den definition, som kommittén givit begreppet *äldre försäkring*, det endast är dylika försäkringar, vilka i sina avtal hava det förbehåll, som förevarande lagstiftning avser att häva. Med äldre försäkring förstås nämligen enligt förslaget sådan försäkring, som tecknats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader efter det lagen trätt i kraft; dock ej försäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst. I fråga om *yngre försäkring*, d. v. s. annan försäkring än äldre sådan, innehåller förslaget i materiellt avseende endast den bestämmelsen, att i avtal om yngre försäkring sådant förbehåll för krigstillstånd ej får träffas, att försäkringsgivarens ansvarighet för dödsfall blir mindre än som enligt vederbörande myndighets bedömande motsvarar vad i detta hänseende gäller i fråga om försäkring enligt de nyssnämnda, hösten 1939 tillkomna grunderna. Kommittén anför i fråga om nämnda bestämmelse, att, därest man genom lagstiftning beträffande äldre försäkringar ville upphäva ifrågavarande förbehåll om frihet från ansvarighet för dödsfall, garantier också borde ställas för att dylika förbehåll icke heller komme att träffas med avseende å framdeles tecknade försäkringar. En sådan garanti skulle kunna erhållas genom att bestämmelsen i kommitténs förslag om att förbehållet icke finge åberopas gjordes tillämplig även på dessa yngre försäkringar. Emellertid vore att märka, att åtminstone en del av de övriga bestämmelserna i förslaget, exempelvis de, som rörde bolagens tillskott, icke borde få tillämpning å yngre försäkringar. Dessutom gällde i fråga om sådana försäkringar, att ansvarigheten för krigsdödsfall under vissa omständigheter borde kunna begränsas. Såsom exempel kunde nämnas, anför kommittén, att bolagen, i överensstämmelse med de hösten 1939 tillkomna villkoren, borde äga möjlighet att fritaga sig från ansvarighet för krigsdödsfall i fråga om försäkring, som trätt i kraft inom viss kortare tid före ett krig och vilken därför kunde hava tillkommit under en av krigsfaran betingad rusning. Kommittén har därför ansett sig böra föreslå en särskild bestämmelse, avseende krigsriskförhållandena för yngre försäkringar. Denna bestämmelse, yttrar kommittén, åsyftade emellertid allenast att utsäga, hur bolagens ansvarighet skulle vara beskaffad, och

berörde överhuvud taget icke frågan om krigspremier, varom fortfarande full avtalsfrihet skulle råda.

Slutligen må nämnas, att kommittén — under erinran om att det enligt direktiven för densamma borde övervägas, huruvida icke staten skulle i någon form bidra vid krigsriskens täckning, och att frågan om beredande av anstånd med premiebetalning enligt direktiven borde uppmärksammas — framhållit, att ett statligt stöd med avseende å livförsäkrade krigsdeltagare vore önskvärt men att kommittén på grund av vissa angivna förhållanden och då ytterligare undersökningar funnits erforderliga rörande den form, i vilken sådant stöd borde lämnas, ansett lämpligt framlägga sitt betänkande oberoende av den berörda frågans vidare behandling. Kommittén har i likhet med sociala försvarsberedskapskommittén, med vilken samråd härutinnan ägt rum, ansett, att nämnda vidare behandling borde ske av båda kommittéerna gemensamt. Kommittén yttrar vidare, att, då frågan om beredande av anstånd med premiebetalning vid krig vore avhängig av det statens stöd å livförsäkrade krigsdeltagare, som kunde komma att lämnas, kommittén icke ansett sig kunna härutinnan föreslå några särskilda åtgärder. Något behov av lagbestämmelser i detta hänseende, anför kommittén, föreläge icke heller, då frågan om respittid, i överensstämmelse med vad som hittills skett, kunde regleras genom bestämmelser i de av Kungl. Maj:t fastställda grunderna.

Synpunkter på de allmänna principerna i kommitténs förslag.

Beträffande de grundläggande principerna i kommitténs förslag — vilka, såsom nämnts, innebära ett bibehållande av en gränsdragning mellan krigsdeltagare och civila — hava i vissa av de avgivna yttrandena anmärkningar framställts.

Sålunda har *försäkringsinspektionen*, under uttalande att kommitténs förslag rent formellt syntes tillgodose högt ställda anspråk, framhållit, att förslaget, på grund av den däri gjorda uppdelningen av försäkringstagarna i krigsdeltagare och civila, vore komplicerat och komme att erbjuda utomordentligt stora svårigheter i tillämpningen, och att det därför vore ytterst tveksamt, huruvida förslaget överhuvud kunde anses lämpligt. Inspektionen anför vidare bland annat.

Såsom redan tidigare framhållits har utgångspunkten för hela den föreliggande diskussionen varit den i försäkringsvillkoren förekommande uppdelningen av de försäkrade i krigsdeltagare och civila. Denna uppdelning är ganska gammal och ger med uttrycket »åtfölja krigsmakten» intryck av att härröra från en tid, då man närmast tänkt på krigskorrespondenter och vissa civila tjänare, som åtföljde det högre befälet. Den har bibehållits oförändrad utan hänsyn vare sig till krigsteknikens utveckling eller till de stora och genomgripande förändringarna på det försvarsorganisatoriska området. Med hänsyn till den omvandling, som under de senaste årtiondena och åren ägt rum i nu berörda avseenden, har inspektionen ansett sig berättigad uppställa frågan, huruvida uppdelningen av försäkringstagarna på krigsdeltagare

och civila verkligen har någon reell innebörd i dag. Denna fråga hava de juridiska experterna icke uppställt eller icke ansett sig behöva uppställa. De ha gått ut från att det finnes en grupp bland försäkringstagarna, som man i händelse av krig kan beteckna såsom *krigsdeltagare*, och en annan från denna klart avskild grupp, de *civila*. Det är ju också för dessa båda grupper som försäkringsvillkoren innehålla vissa särskilda bestämmelser. Skulle förhållandena numera gestalta sig så, att det ofta finnes någon klar gräns mellan de båda grupperna eller att utvecklingen medfört, att de båda beteckningarnas innehåll och omfång blivit i stor utsträckning annorlunda än som avsågs vid villkorens ursprungliga utformning, torde hela frågan om krigsvillkoren och deras tillämpning komma i ett nytt läge, var till hänsyn måste tagas vid lagstiftningens utarbetande.

Då försäkringsinspektionen icke förfogar över den sakkunskap, som kräves för att bedöma nyss berörda fråga, har inspektionen under hand från militärt håll anhållit om sådana upplysningar, som kunna vara av betydelse för frågans bedömande. En överläggning i saken har ägt rum med avdelningschefen vid arméstabens organisationsavdelning majoren A. C. G. Nordström. I det följande skall till en början lämnas en redogörelse för de upplysningar, som erhöllos, med samtidigt angivande av vissa spörsmål, som aktualiserats genom upplysningarna ifråga.

Vad *luftskyddet* beträffar framhölls inledningsvis, att detta organisatoriskt är en civil angelägenhet, som sorterar under civila myndigheter. Det tillhör över huvud icke försvarsmakten i vanlig mening, men dess intima sakliga sammanhang med och betydelse för landets försvar äro uppenbara.

I fråga om *luftförsvaret* äro förhållandena i nu berört avseende något mera komplicerade. Räknat från periferien komma vid luftbevakningen först luftbevakningsstationerna och därefter luftbevakningscentraler, som i sin ordning bl. a. hava att ge order till alarmcentraler. Dessa senare sortera i regel under den civila luftskyddsmyndigheten, medan luftbevakningsstationerna och luftbevakningscentralen ingå direkt i försvarsmakten. Luftbevakningsstationerna betjäna i allmänhet av militär, fastän i en del fall även civil personal, företrädesvis järnvägsmän, kommer till användning. Huruvida dylik civil personal, som på egen hand betjänar en luftbevakningsstation och tidvis fullgör identiskt samma arbete som motsvarande militära personal, skall enligt försäkringsvillkoren betraktas såsom varande krigsdeltagare eller icke, är tydligen svårt att avgöra. På luftbevakningscentralerna finnes huvudsakligen militär personal, fastän även sådan arbetskraft som telegraftjänstemän, maskinskriverskor och lottor utnyttjas, vilken arbetskraft i vissa fall enligt vanligt språkbruk är att anse såsom civil.

Det förslag angående inrättande av en *hemvärnsorganisation*, som nyss framlagts och vilket torde kunna förväntas bliva föremål för proposition till riksdagen inom den närmaste tiden, bygger delvis på en i viss grad frivillig anordning. Man har tänkt sig, att personer tillhörande den civila befolkningen skola kunna förbinda sig att, exempelvis i händelse fientliga fallskärmstrupper sättas ned i vederbörandes hemtrakt, omedelbart på kallelse lämna sitt arbete, inställa sig på viss angiven plats medförande vapen, som skall finnas tillgängligt i bostaden, och dessutom vara försedda med ett tecken (bindel om armen), utvisande att de för tillfället tillhöra försvarsmakten. De hava därvid bland annat till uppgift att ordna skallgång efter fallskärmstrupperna och, sedan de fullgjort sitt uppdrag, återvända till sin civila gärning. Man kan säga, att dessa personer momentant införlivas med försvarsmakten.

Här uppstår frågan, huruvida i händelse av krig en person, som frivilligt förpliktat sig att göra hemvärnstjänst, skall betraktas såsom krigsdeltagare,

eller detta skall bli fallet endast för den händelse fallskärmsstrupper skulle komma att nedsättas i hans hemort eller något annat inträffar, som medför, att han inkallas för krigstjänstgöring. Därest man skulle anse alla dem, som frivilligt förbundit sig att i händelse av behov utföra viss tjänstgöring för krigsmaktens räkning, såsom krigsdeltagare, uppstår frågan, hur de olika försäkringsbolagen skola få kännedom om försäkringstagarna bland dessa personer. Skulle åter först den omständigheten att vederbörande någon gång varit inkallad vara avgörande för frågan, huruvida han är att anse såsom krigsdeltagare, måste på något sätt anmälan om inkallelsen ske till det bolag, där försäkring tilläventyrs är tecknad. I vilket fall som helst uppstå spörsmål, som komma att vålla mycket stora svårigheter.

Det framhölls vidare, att *bakom fronten* utföras arbeten för försvarsmaktens räkning av både militärer och civila. Dessa personalgruppers arbetsuppgifter kunna gå kontinuerligt över i varandra. Som exempel kan anföras en järnväg, som delvis administreras militärt. Från en viss punkt kan den gå över till civil administration. Detta behöver emellertid icke hindra, att tågpersonal, som icke uttagits för krigstjänst, kan i större eller mindre utsträckning utnyttjas för genomförande av transporter även på den del av järnvägen, som administreras militärt. Som ett annat exempel kan nämnas övergång av vattendrag, där det gäller åstadkommande av pråmar eller andra hjälpmedel, för vilket ändamål civilbefolkningen kan komma till användning tillsammans med militären. För utförande av befästningsanläggningar kunna i vissa fall civila entreprenörer anlitas, vilka med civil arbetskraft utföra arbetena. Skola i dessa exempel omnämnda civila personer anses såsom krigsdeltagare?

Under ett modernt *mobiliseringsförfarande* gäller det ofta att snabbt kunna sprida ammunition, materiel och övriga förnödenheter från kaserner och centrala upplag till olika punkter i omgivningen. För sådant ändamål kunna tagas i anspråk civila bilförare; skolklasser kunna efter överenskommelse med rektor lånas för en eller annan dag etc. Särskilt under den första tiden tagas lottor i anspråk för att sköta köken och kokvagnarna. Med ett ord, civila personer uttagas för krigsmaktens egna förvaltningsåtgärder och för utförande av arbetsuppgifter, som försvarsmaktens egen personal icke hinner med. Lottorna kunna härvid redan i fredstid vara kontraktsanställda för uppgiften.

Rustningsindustrien är givetvis av utomordentlig betydelse för krigföringen. Denna industri kan delvis drivas med värnpliktiga, som kanhända just på grund härav aldrig bliva inkallade till fronttjänst. Det kan också inträffa, att de inkallas en eller annan dag för att därefter utsändas till något industriföretag. Mellan de olika skikten av försvarsmakten i vidare mening råder en stark cirkulation, från männen vid fronten till arbetet för försvaret långt bakom frontlinjerna. I stort sett torde gälla, att ju längre från fronten man kommer, desto större blir frekvensen av civil personal.

Skulle man vilja anlägga *risksynpunkter* vid gränsdragningen mellan krigsdeltagare och civila, bör ej förbises, att exempelvis vissa kategorier av landstormsmän ofta kunna vara utsatta för mycket obetydlig risk för dödsfall på grund av krigshandling, medan rustningsindustriens arbetare kunna vara utsatta för stor risk, betingad av deras speciella uppgifter inom den militära organisationen.

Som allmän regel gäller i våra dagar, att större eller mindre grupper av den civila befolkningen tid efter annan pressas in i den militära apparaten för kortare eller längre tid. Sålunda kunna vid koncentreringstransporter civila järnvägsmän användas. För samma ändamål kunna busskolonner med civila förare utnyttjas. Rekvisitionslagarna medföra rätt att tillfälligt-

vis rekquirera civila personer, som under sitt arbete ofta komma att stå i direkt beröring med den militära personalen. Frågan, huruvida dessa äro att anse som krigsdeltagare i försäkringsvillkorens mening, är själfvallet ytterst svår om icke omöjlig att besvara. Det kan nämnas, att vederbörande icke i förväg vet, när han på detta sätt rekquireras. Situationen i dag på förevarande område synes på ett enkelt sätt kunna karakteriseras genom följande uttalande: »Medan 16-åringen på grund av tjänstepliktslagen kallas till fabriken för framställning av krigsförnödenheter, kallas 22-åringen på grund av värnpliktslagen till fronten.»

Inför de uppgifter, som ovan återgivits rörande vissa förhållanden i fråga om organisationen av försvarsberedskapen i våra dagar, torde man vara nödsakad konstatera, att de gamla gränserna mellan krigsdeltagare och civila äro sprängda. Det må även framhållas, att den rätt att rekquirera civil arbetskraft för militära ändamål, som nuvarande lagstiftning ger och som kan medföra, att rätten till försäkringssumman under vissa förhållanden äventyras, innebär, att en av de förutsättningar, under vilka försäkringstagaren träffat avtal om försäkring, icke vidare är för handen. Under sådana omständigheter synes det icke möjligt att i försäkringsavtalen eller i en lagstiftning, som har till uppgift att reglera de försäkrades rättsförhållanden i händelse av krig, anknyta bestämmelserna till en uppdelning av dessa försäkrade i kategorier, som i betydande utsträckning förlorat sin innebörd. Att avgöra vilken grupp som varje särskild försäkrad skall anses tillhöra — och detta är nödvändigt vid tillämpning av den föreslagna lagstiftningen och särskilt för krigspremiernas fastställande och uppbärande — kommer att medföra ett orimligt förvaltningsarbete och dessutom stöta på hart när oövervinneliga svårigheter. Livförsäkringsbolagen skulle förmodligen bliva nödsakade att i stor utsträckning låta regleringsfrågorna gå till process för att icke utsätta sig för klander och efterräkningar. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden ser sig försäkringsinspektionen nödsakad avstyrka, att kommitténs förslag, i vad det bygger på en gränsdragning mellan krigsdeltagare och civila, lägges till grund för lagstiftning i frågan.

De omständigheter, som ovan åberopats, innebära enligt försäkringsinspektionens uppfattning ett ytterligare starkt skäl för åstadkommande av en lagstiftning, som reglerar hithörande förhållanden. Skulle nämligen inga lagstiftningsåtgärder vidtagas, bleve följden den, att rätten till försäkringssumman vid dödsfall under krigstillstånd skulle bestämmas enligt de villkor, som gällande försäkringsavtal innehålla. Detta medför emellertid — utom de komplikationer som behandlats i det föregående — även en direkt fara såväl för de försäkrade och deras rättsinnehavare som för livförsäkringsväsendet i dess helhet.

En tillämpning av villkoret att försäkringsbolagen äro fria från ansvarighet i förhållande till den försäkrade, om denne i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgjort vid eller eljest åtföljt eget lands krigsmakt och avlidit under kriget, medför sålunda bland annat, att varje försäkrad, som blott tillfälligtvis »åtföljt» krigsmakten, är vid dödsfall under kriget, oberoende av dödsorsaken, berövad rätten till försäkringssumman. Med hänsyn till den starka cirkulation, som enligt ovan lämnade uppgifter i våra dagar förekommer mellan olika skikt av försvarsmakten i vidare mening, och då civila personer i stor utsträckning kunna väntas bli rekquirerade för att under militär ledning utföra arbete för militära ändamål, torde nu gällande försäkringsvillkor med nödvändighet få den effekten, att ett betydande antal försäkringstagare, som icke tillhöra krigsmakten i vanlig mening, bliva diskvalificerade i fråga om rätten till utbekommande av försäkringssumman vid dödsfall under kriget. Skulle, trots nu nämnda förhållanden, dessa personer

likväl upprätthålla sina försäkringar, kunde detta komma att medföra betydande vinster för försäkringsbolagen, vilka vinster förmodligen bleve mer än tillräckliga för täckande av de merkostnader, som kunna väntas uppstå på grund av den ökade dödsrisken bland de civila. En sådan utveckling skulle alltså innebära, att krigsdeltagarna i stor utsträckning skulle komma att finansiera de civilas försäkringar — en synnerligen olämplig och för rättskänslan kränkande konsekvens. Sådana fall, där den försäkrade upprätthåller sin försäkring i förvisning om att han tillhör de civilas kategori och att försäkringssumman på grund därav kommer att utbetalas, komma självfallet att föranleda irritation och misstro mot försäkringsväsendet, om det senare vid inträffat dödsfall skulle visa sig, att den försäkrade enligt avtalet varit att anse såsom krigsdeltagare. Med hänsyn till de flytande eller obefintliga gränserna mellan krigsdeltagare och icke krigsdeltagare i försäkringsvillkorens mening kunna dylika fall förväntas bliva ganska talrika.

Skulle åter de krigsdeltagare, som äro medvetna om att risksumman icke utbetalas, upphöra med premiebetalningen, vilken åtgärd ur försäkringstagarens synpunkt vore helt naturlig och även kan väntas bliva tillgripen i avsevärd utsträckning, bleve detta liktydigt med ett synnerligen allvarligt avbräck för livförsäkringsverksamheten.

Såvitt inspektionen kan bedöma finnes, med hänsyn till i det föregående omnämnda förhållanden, blott en väg för lösning av det föreliggande problemet, nämligen att helt borttaga uppdelningen av försäkringstagarna i s. k. krigsdeltagare och civila och låta samtliga försäkrade från tidpunkten för krigsutbrottet tills kriget upphört bilda en enda riskgrupp. Då det icke på förhand kan med någon grad av visshet avgöras, vilka försäkringstagare, som komma att bliva krigsdeltagare, synes det rättvist och rimligt att behandla alla lika, det vill säga förstärka allas försäkringsskydd mot det att alla erlägga tilläggspremie, beräknad efter samma grund. Från denna utgångspunkt har inspektionen verkställt en omarbetning av kommitténs förslag.

En sådan omarbetning kommer, såvitt försäkringsinspektionen förstår, icke i strid med de juridiska experternas yttrande, då det av dessa experter förutsatta bibehållandet av den äldre gränsdragningen mellan krigsdeltagare och civila i betydande utsträckning icke längre är möjligt. De förra utgöra icke längre en begränsad minoritetsgrupp, relativt lätt att hålla isär från den övriga befolkningen. Den omständigheten att, om man bortser från barn och åldringar, snart sagt varje medborgare är en potentiell krigsdeltagare, skulle, i den mån den gamla inskränkningen i livförsäkringsavtalet kvarstår, kunna sätta livförsäkringen såsom en viktig samhällsfaktor eller dess normala tillämpning praktiskt taget ur kraft under och närmast efter en krigsperiod. Här torde även från de juridiska experternas principiella utgångspunkter föreligga fullgoda skäl för en jämväl i bestående avtal ingripande lagstiftning. Denna måste då — för att väsentligen använda experternas egna ord — vara av den art, att de därmed förknippade samhällsekonomiska och sociala frågorna bli dominerande och de mera rent avtalsrättsliga grundsatserna förlora i betydelse. Experterna uttala, att det såsom en allmän regel inom avtalsrätten gäller, att ett avtals innebörd skall bestämmas med hänsyn till förutsättningarna vid avtalets ingående. Vid nytillkomna omständigheter av den art, varom här är fråga, måste även mera privaträttsliga synpunkter kunna motivera en reglering av avtalet i riktning mot större jämnhet, även om det för en del försäkrade innebär ett intrång i formellt förvärvade rättigheter. Det må erinras om att de flesta av de försäkringstagare, som icke kunna betraktas ens som potentiella krigsdeltagare, torde återfinnas i de högsta åldersklasserna. Risksumman för dessa försäkringstagares försäkringar är alltså relativt liten och om krigspremien, såsom inspektionen föreslår, beräknas på

risksumman, blir premien ganska obetydlig. Det intrång, som dessa försäkringstagare skulle lida i sina redan förvärvade rättigheter, skulle därför också bliva av ringa betydelse.

Rörande omförmälda av försäkringsinspektionen verkställda omarbetning av kommitténs förslag torde i detta sammanhang ytterligare blott höra nämnas, att det förslag, som sålunda framkommit, i likhet med kommittéförslaget förutsätter, att nedsättning av försäkringssummorna under vissa förhållanden skall kunna ske, varvid emellertid nedsättningen, i överensstämmelse med inspektionens åsikt att någon uppdelning i krigsdeltagare och civila icke bör äga rum, skall gälla icke blott i anledning av krigsdeltagarnas utan även i anledning av de civilas dödsfall.

Svenska livförsäkringsbolags förening har i sitt yttrande över kommitténs förslag uttalat, att detta i stort sett syntes innebära en god lösning av problemet med hänsyntagande såväl till de av försäkringsinspektionen föreslagna riktlinjerna som till de juridiska experternas fordringar på rättvisa och billighet vid fördelningen av krigskostnaderna. Sedermera har föreningen i sitt med anledning av inspektionens utlåtande avgivna förnyade yttrande anfört, att en efter inspektionens princip uppbyggd lagstiftning otvivelaktigt skulle medföra betydande förenklingar i skilda hänseenden, varför densamma ur försäkringsgivarens synpunkt måste vara att föredraga. Huruvida de skäl av juridisk art, som kunde anföras mot den av inspektionen hävdade principen, uppvägte principens fördelar, syntes, yttrar föreningen, icke böra göras till föremål för uttalande från föreningens sida.

Sociala försvarsberedskapskommittén har i nu förevarande avseenden icke framställt någon erinran mot kommitténs förslag. En av sociala försvarsberedskapskommitténs ledamöter, *docenten Elis Håstad*, har emellertid i särskilt yttrande berört den av kommittén föreslagna nedsättningsbestämmelsen, i vad densamma innebär, att garantin för försäkringssummornas utbetalning blir mindre i fråga om krigsdeltagarnas än beträffande de civilas dödsfall. Han anför härvid i huvudsak följande.

Även om man principiellt delade uppfattningen, att ingångna försäkringsavtal så vitt möjligt borde vidmakthållas, syntes därav icke med nödvändighet följa, att ställande av full garanti för de civilas försäkringar oeftergivligt borde gå före alla andra sociala syften, som man med ifrågavarande socialt betonade forcemajeurelagstiftning velat vinna. Om en större krigsdödlighet inträffade, kunde lagförslaget i vissa lägen tänkas få till konsekvens, att en förhållandevis större andel i fonderna än som svarade mot beståndets storlek måste tillskjutas de civilas grupp för att fulla försäkringssummor efter de civila skulle kunna utbetalas. Detta kunde särskilt tänkas bliva fallet, om premiebetalningen inom de civilas grupp i högre grad skulle mankeras, medan däremot krigsdeltagarnas premier, till äventyrs tack vare statligt bistånd vid deras erläggande, skulle inflyta relativt bättre. I stället för att låta förevarande garanti avse full försäkringssumma för de civila och minst hälften av försäkringssumman för krigsdeltagarna, kunde man därför ifrågasätta, att garantin bestämdes för varje grupp för sig till försäkringarnas värde jämte riskpremierna och försäkringsgivarnas tillskott. Man skulle med andra ord fastställa, att försäkringsgivarnas tillskott, i den mån fulla försäkrings-

summor över lag icke kunde utbetalas, skulle utgå med ett i förhållande till de båda gruppernas försäkringssumma lika belopp. Genom en sådan utformning av garantin skulle man ej råka i kollision med den för kommitténs förslag grundläggande principen, att de försäkrade icke mer än andra medborgare skulle svara för krigsdeltagarnas försäkringar, samtidigt som man kunde förhindra att en större andel i fonderna än som svarade mot gruppens försäkringssumma till förfång för krigsdeltagarna tillfördes de civila.

Vid den beredning inom handelsdepartementet, som förevarande ärende efter yttranden avgivande underkastats, har övervägts den möjligheten att beträffande premiens storlek, i överensstämmelse med försäkringsinspektionens förslag därutinnan, borttaga uppdelningen av försäkringstagarna i krigsdeltagare och civila samt låta samtliga försäkrade under kriget bilda en enda riskgrupp. Däremot skulle gränslinjen så till vida bibehållas, att den föreslagna nedsättningen av försäkringssummorna skulle gälla icke de civilas utan, i enlighet med vad kommittén föreslagit, allenast krigsdeltagarnas dödsfall. För underlättande av den uppdelning, som i sistnämnda avseende vid en nedsättning skulle erfordras beträffande sådana försäkringstagare, vilka i samband med kriget drabbats av dödsfall, skulle krigsdeltagarna definieras såsom försäkrade, vilka lyda under strafflagen för krigsmakten.

Försäkringsinspektionen, som hörts över ett i anslutning till sistberörda synpunkter utarbetat förslag till lagstiftning i ämnet, har vidhållit sin tidigare ståndpunkt samt därvid anfört följande.

Försäkringsinspektionen kan för sin del icke finna något vägande motiv för uppdelningen. Att de praktiska svårigheterna vid en uppdelning av denna art äro väsentligt mindre än vid den i kommitténs betänkande förutsatta uppdelningen av livförsäkringsbeståndet i dess helhet, torde icke kunna bestridas. Har man emellertid, oavsett formella rättssynpunkter, kommit till den uppfattningen, att försäkringsavtalens bestämmelser rörande giltigheten under krig icke böra gälla i sin huvudsakligaste del, synes tillräcklig anledning icke föreligga att bibehålla avtalen i ett underordnat avseende. Inspektionen vill för övrigt sätta i fråga, huruvida det icke för det allmänna rättsmedvetandet måste te sig direkt stötande, att de efterlevande till en civil försäkrad skola vara berättigade till full ersättning, samtidigt som de efterlevande till en försäkrad, som offrat livet för landets försvar, kunna få finna sig i en nedsättning av vad som avsetts för deras försörjning. Det torde även vara tvivelaktigt om den föreslagna anordningen skulle kunna påräkna någon förståelse från de civila försäkringstagarna, i vilkas intresse ändringen i försäkringsinspektionens utkast vidtagits. Inspektionen vill i detta sammanhang erinra om att i den lagstiftning rörande krigsskadeersättning, som nu står inför slutlig behandling av riksdagen, varje indelning i riskklasser med hänsyn till krigsskaderisken principiellt avböjts, ett förhållande, som synes böra beaktas, då det gäller att i fråga om livförsäkringen avgöra, huruvida de försäkrade böra indelas i riskklasser av nu berörd art eller icke.

Vidare må framhållas, att den föreslagna indelningen av de försäkrade i krigsdeltagare och övriga försäkrade avviker från den uppdelning, som förekommer i försäkringsvillkoren. Redan nu torde begreppet krigsdelta-

gare i förslaget mening hava ett vidare omfång än vad som enligt försäkringsvillkoren ursprungligen avsetts, varigenom sålunda kretsen av dem, som riskera att icke få fulla försäkringsbelopp, vidgats. I varje fall torde — såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 301 till innevarande års riksdag och första lagutskottets däröver avgivna utlåtande nr 55 — bestämmelserna om vilka som lyda under strafflagen för krigsmakten i en nära liggande tid få en väsentligt utökad omfattning i förhållande till vad som för närvarande gäller enligt samma lag. Det är givetvis icke heller utslutet, att ifrågavarande bestämmelser framdeles kunna komma att omfatta allt flera personer. Å andra sidan kunna även exempel anföras på att personer, som enligt försäkringsvillkoren äro att anse såsom krigsdeltagare, enligt den nya definitionen icke skulle komma att inrymmas i detta begrepp. För övrigt måste det starkt ifrågasättas, huruvida det överhuvud kan anses rimligt att låta strafflagsbestämmelser, som tillkommit för ett helt annat ändamål, få rättsverkningar beträffande en lagstiftning, som har till uppgift att reglera civilrättsliga förhållanden. Försäkringsinspektionen måste för sin del bestämt avstyrka den föreslagna anordningen att vid nedsättning av försäkringsbeloppet göra åtskillnad mellan krigsdeltagare och övriga försäkrade.

*Departements-
chefen.*

Den bestämmelse, enligt vilken försäkringsgivaren skall vara fri från ansvarighet i anledning av krigsdeltagares dödsfall, utmönstrades hösten 1939 från livförsäkringsbolagens villkor för nytillkommande försäkringar. Alltjämt gäller bestämmelsen emellertid i fråga om försäkringar, som dessförinnan tecknats. Full enighet torde råda därom, att bestämmelsen numera jämväl med avseende å sistnämnda försäkringar bör avlösas av ett stadgande, som lämnar krigsdeltagarna försäkringsskydd. I samband härmed torde också, såsom 1939 års livförsäkringskommitté föreslagit, åtgärder böra vidtagas, ägnade att motverka den särskilda förlust, som civilbefolkningens under ett modernt krig starkt ökade risker kunna väntas medföra för försäkringsgivarna.

Kommitténs ståndpunkt, att ifrågavarande krigsriskförhållanden med lagstiftningens hjälp böra regleras på basis av försäkringsbolagens och försäkringstagarnas egna insatser, har icke gjorts till föremål för invändningar i de avgivna yttrandena. Däremot gå meningarna starkt isär beträffande spörsmålet, hur denna försäkringsmässiga reglering skall ske. Två åsikter bryta sig härvid mot varandra. Enligt den ena, som företrädes av kommittén och följer den av de juridiska experterna uttalade uppfattningen, att en försäkringstagargrupp, de civila, icke på rättsliga grunder kan förpliktas att betala för en annan, krigsdeltagarna, skola grupperna noga hållas isär och vidkännas vardera sina förpliktelse. Den andra åsikten, som förfäktas av försäkringsinspektionen i dess yttranden i ärendet, utgår från att den gamla gränsen mellan krigsdeltagare och civila måste anses sprängd och att, om man bortser från barn och åldringar, snart sagt varje medborgare är en potentiell krigsdeltagare. Inspektionen anser på grund härav, att en reglering, som baseras på en dylik gränsdragning mellan försäkringstagarna, icke bör komma i fråga. I stället bör enligt denna åsikt de försäkrade under kriget bilda en

enda riskgrupp med samma tilläggspremie och samma utsikter att behöva få sin försäkringssumma nedsatt.

Vad själva huvudprinciperna i förevarande lagstiftning angår ansluter jag mig helt till kommitténs därvidlag utan erinran lämnade förslag, att krigs- riskförhållandena principiellt sett böra lösas genom en anordning, enligt vilken förbehåll om ansvarighetsfrihet för krigsdeltagares dödsfall icke skola få åberopas och enligt vilken försäkringstagarna skola vara skyldiga att jämte bolagen bestrida de kostnader, som på grund av förbehållens hävande och civilbefolkningens starkt ökade krigsrisk komma att uppstå.

Beträffande förhållandena i övrigt och de skilda synpunkter på frågornas avgörande, vilka under ärendets beredning framkommit, torde av de juridiska experternas utlåtande framgå att, rent rättsligt sett, ett upphävande av den i försäkringsavtalen fastställda gränsdragningen mellan krigsdeltagare och civila knappast är försvarbart. För ett frångående av de allmänna rättsprinciper, som sålunda få anses gälla, fordras uppenbarligen alldeles särskilda skäl. Vad försäkringsinspektionen till stöd för sin uppfattning anfört därom, att en gränsdragning sådan som den nyss nämnda i nuvarande tid icke är praktiskt möjlig, samt att det förty icke skulle finnas något rättsligt hinder för att låta samtliga försäkrade bilda en gemensam riskgrupp med samma förpliktelser, är enligt min mening icke riktigt. En gräns mellan krigsdeltagare och civila består otvivelaktigt alltjämt, om än åt densamma numera måste givas en annan sträckning än tidigare. Redan förhandenvaron av en särskild strafflag för krigsmakten giver belägg härför. Den alldeles övervägande delen av befolkningen skulle säkerligen enligt försäkringsvillkorens avfattning vid krig fortfarande vara att anse såsom icke krigsdeltagare. Den skillnaden råder visserligen mot tidigare, att, medan det då var en skäligen enkel sak att avgöra, om i ett särskilt fall vederbörande varit krigsdeltagare eller ej, ett sådant avgörande, till följd av de ändrade förhållandena på försvarsväsendets område, såsom försäkringsinspektionen i sitt utlåtande över kommitténs förslag belyst, numera blivit betydligt svårare. Härvidlag bör emellertid framhållas, att en sådan brist på hållpunkter för nämnda avgörande som den, vilken försäkringsinspektionen synes förutsätta, icke torde vara för handen. Liksom vid tolkningen av andra bestämmelser synes man nämligen i förevarande fall böra se såväl till bestämmelsens faktiska lydelse som även och icke minst till det syfte, som bestämmelsen vid sin tillkomst avsåg att tjäna. Redan det i försäkringsavtalens definition av begreppet krigsdeltagare använda uttrycket, att vederbörande skall hava »åtföljt» krigsmakten, vilket rent språkligt antyder en viss varaktighet, innebär en begränsning av krigsdeltagarbegreppet. På motsvarande sätt torde det syfte, som läser ligga till grund för ifrågavarande bestämmelse, nämligen att de, som vid krigsmakten äro utsatta för samma risk, skola behandlas lika, böra föranleda, att »åtföljandet» skall avse icke vilken militär inrättning som helst utan endast stridande förband.

Kommittén, som vid redogörelsen för sitt förslag erinrat om de med försla-

get på grund av gränsdragningen förbundna administrativa svårigheterna, har icke ansett dessa svårigheter i och för sig motivera ett avsteg från de rättsliga principer, som befunnits gälla. En sådan ståndpunkt synes riktig. Härvidlag är också att märka, att, enligt vad förut anförts, kommittéförslaget liksom även försäkringsinspektionens förslag baseras på att försäkringstagarnas bidrag skall åstadkommas i första hand genom särskilda premier för krigsriskerna men därjämte också genom nedsättning av vissa försäkringssummor. Tydligt är emellertid, att även andra linjer kunna komma i fråga. Sålunda kunde man alldeles avstå från särskilda premier och i likhet med vad som gjorts på vissa håll i utlandet låta försäkringstagarnas bidrag för krigsriskerna utgå enbart såsom en nedsättning antingen av de försäkringssummor, vilka avse dödsfall i samband med kriget, eller av försäkringssummorna öfverhuvud taget. På motsvarande sätt skulle man utan någon som helst nedsättning kunna lita till premier enbart. Även dessa alternativa linjer innebära emellertid, att, om försäkringstagarna behandlas som en enda grupp med samma premie eller nedsättning för alla, detta i varje fall måste komma att betyda ett sådant avsteg från rättsliga principer, som i det föregående berörts. Det är icke heller hänsynen till dessa principer, som föranlett kommittén och försäkringsinspektionen att med vederbörandes ståndpunkt i gränsdragningsfrågan följa den linje, vilken enligt vad nyss anförts innebär en kombination av premier och nedsättning. Andra orsaker hava härvidlag varit avgörande. Jag torde emellertid icke behöva gå in på dessa, eftersom den linje, som sålunda valts och som redan i och för sig måste anses lämplig, enligt min uppfattning leder till ett gynnsamt resultat även vid den lösning av de olika frågorna, som i det följande föreslås.

Enligt vad jag nu framhållit kunna försäkringsinspektionens motiv för att ur gällande avtal lagstiftningsvis borttaga uppdelningen på krigsdeltagare och civila icke anses bärande. Ej heller kunna de administrativa svårigheter, som otvivelaktigt skulle bli en följd av uppdelningens vidmakthållande, i och för sig motivera ett avsteg från allmänna rättsprinciper. Emellertid kan det tänkas, att, såsom de juridiska experterna antytt, alldeles särskilda samhällliga skäl likväl göra ett frångående av dessa principer motiverat. Ett dylikt skäl kan vara att finna i själva det krav på solidaritet med krigsdeltagarna, som måste ställas och som medför, att, där krigsdeltagandet som sådant är förenat med särskilda kostnader och förpliktelser, dessa såvitt möjligt böra bäras jämväl av andra. Detta krav skulle måhända följdriktigast leda till, att, i den mån krigsriskerna för krigsdeltagarna är större än för andra, det borde åligga medborgarna i gemen, d. v. s. staten, att bekosta mellanskillnaden. Emellertid torde en sådan åtgärd som att lägga kostnaden på staten icke böra tillgripas i ett fall som det förevarande, där kostnaden avser en förmån, vilken vederbörande skall komma i åtnjutande av på grund av ett tidigare, frivilligt ingånget avtal. Rent allmänt sett torde det för övrigt ligga närmare till hands, att försäkringskollektivet självt får bära den uppkomna bördan. Denna ståndpunkt behöver ej innebära, att statligt stöd

med avseende å krigsdeltagarnas premiebetalning överhuvud taget skulle vara uteslutet. Det särskilda spørsmålet härom är emellertid, såsom kommittén framhållit, icke moget för avgörande och torde därför ej böra upptagas till behandling nu.

Svaret på frågan, huruvida tillräckligt starka skäl finnas för det avsteg från allmänna rättsprinciper, som försäkringskollektivets anlitan och de civila försäkringstagarnas hjälp åt krigsdeltagarna realiter skulle utgöra, måste, i betraktande av vad här anförts, sålunda bliva skönsmässigt och torde ytterst bero på den omfattning, som ifrågavarande ingrepp i de civilas rätt kommer att få. Enligt min uppfattning måste ett mindre dylikt ingrepp anses berättigat och trots sin karaktär stå i överensstämmelse med vad som enligt allmänt rättsmedvetande gäller. Såsom ett dylikt mindre ingrepp torde få anses ett stadgande av innebörd, att de civila, om försäkringstagarnas bidrag skola utgå både i form av premier och nedsättning, bliva skyldiga att betala samma premie som krigsdeltagarna. Det torde rent av kunna sägas, att för försäkringstagarna i gemen den grundprincipen i försäkringsinspektionens förslag, enligt vilken alla försäkringstagare i premiehänseende skola hjälpa alla, särskilt ur allmän solidaritetssynpunkt, ter sig naturligare än om premien skulle, såsom enligt kommitténs förslag, differentieras på krigsdeltagare och icke krigsdeltagare. På grund härav anser jag mig böra biträda inspektionens förslag, i vad detsamma i premiehänseende låter samtliga försäkrade under kriget bilda en enda riskgrupp.

Såsom förut framhållits är det emellertid även i ett annat avseende som gränsdragningen mellan krigsdeltagare och civila av kommittén bibehålles men av försäkringsinspektionen avvisas. Jag syftar på det förhållandet, att, om krigspremier och bolagstillskott ej förslå till krigsdödlighetens utjämnande, försäkringssummorna skola nedsättas. Härvid göres den skillnaden, att, medan enligt kommitténs förslag försäkringssummorna skola nedsättas allenast i anledning av sådana dödsfall, som föranletts av krigshandling och som under kriget eller inom ett år därefter drabbat krigsdeltagare, inspektionen däremot föreslår, att försäkringssummorna skola kunna nedsättas för samtliga dödsfall, som inträffat under kriget, och dessutom för alla sådana dödsfall inom ett år efter krigets slut, som föranletts av krigshandling under kriget. Inspektionen föreslår med andra ord i motsats till kommittén, att nedsättningen även skall avse dels krigsdeltagarnas »civila», exempelvis av sjukdom föranledda dödsfall, om dessa inträffat under kriget, och dels icke-krigsdeltagarnas dödsfall, såväl om de föranletts av krigshandling och inträffat under kriget eller inom ett år efter krigets slut, som även om de varit »civila» och inträffat under kriget.

Att, såsom försäkringsinspektionen sålunda gjort, utvidga nedsättningsbestämmelsen till att även avse krigsdeltagarnas »civila» dödsfall under kriget, torde få anses berättigat. Det är nämligen att märka, att upphävandet av bolagens ansvarighetsfrihet innebär en utökning av krigsdeltagarnas förmåner även vid de »civila» dödsfallen. Det bör då också vara rimligt, att nedsätt-

ningen eller med andra ord det förhållandet, att utökningen icke blir fullständig, jämväl kommer att avse dessa »civila» dödsfall. Svenska livförsäkringsbolags förening har för övrigt i detta hänseende gått ännu längre och anser, att nedsättningen även borde avse krigsdeltagarnas »civila» dödsfall, om de inträffat inom ett år efter krigets slut. Sistnämnda utvidgning torde emellertid knappast vara befogad. Det må nämligen framhållas, att bolagens villkor visserligen innehålla den bestämmelsen, att ansvarighetsfrihet kan inträda även i det fall, att en krigsdeltagare inom ett år efter krigets slut drabbas av »civilt» dödsfall, men ansvarighetsfriheten härvidlag inträder dock endast, såframt det icke visas, att dödsfallet varken förorsakats eller påskyndats av krigsdeltagandet. Har det däremot visats, att någon dylik kausalitet mellan krigsdeltagandet och det efter kriget inträffade dödsfallet icke föreligger, skall försäkringssumman utbetalas. I förhållande till ett sådant fall måste föreningens linje, enligt vilken lagens nedsättningsbestämmelse skulle avse krigsdeltagarnas »civila» dödsfall även efter kriget, enligt min mening innebära en onödigt försämring av krigsdeltagarnas rätt.

Den av försäkringsinspektionen hävdade uppfattningen, att nedsättningsbestämmelsen även bör gälla icke-krigsdeltagarnas dödsfall, kan jag däremot ej biträda. Såsom förut anförts lärer något rent rättsligt stöd för att låta samtliga försäkrade, krigsdeltagare och civila, bilda en enda riskgrupp med samma förpliktelser icke stå att finna. Att jag det oaktat, med avseende å premiens bestämmande för de båda grupperna, ansett dessa kunna sammanföras till en gemensam riskgrupp, beror, såsom jag förut utvecklat, därpå, att det, med hänsyn till kravet på solidaritet med krigsdeltagarna och trots de juridiska betänkligheterna, synes stå i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet, att de civilas krigspremie, som på juridisk grund i viss utsträckning betingas redan av deras egen ökade krigsrisk, skall vara lika med krigsdeltagarnas. Såsom jag jämväl förut framhållit torde emellertid kravet på solidaritet med krigsdeltagarna icke kunna motivera några mera långtgående ingrepp i de civilas rätt. Man får i förevarande sammanhang nämligen icke glömma den utgångspunkten, att de civila i motsats till krigsdeltagarna redan genom avtalen hava sin krigsrisk täckt och således tillförsäkrats fulla försäkringssummor jämväl vid krig. Även om man finner sig kunna ålägga de civila en tilläggspremie, som dessutom sättes lika med krigsdeltagarnas, torde det, med hänsyn till nämnda utgångspunkt, icke få anses utan vidare motiverat att även i andra avseenden sätta likhetstecken mellan de båda grupperna. Att det, såsom försäkringsinspektionen ifrågasatt, skulle innebära något för rättskänslan stötande, att de civilas efterlevande kunna bli berättigade till fulla försäkringssummor samtidigt som krigsdeltagarnas efterlevande kunna få finna sig i en nedsättning, kan jag ej finna. En dylik åsikt måste grunda sig på ett bortseende från den väsentliga omständigheten, att det här dock är fråga om en reglering av frivilligt ingångna avtal och att nedsättningen, vad krigsdeltagarna angår, allenast betyder, att dessa, som genom sina avtal ej äro tillförsäkrade några som helst försäkringssummor

vid krig, icke alltid kunna få sin ställning så förbättrad, att den blir lika med de civilas.

Även docenten Håstad har i sitt yttrande varit inne på den tanken, att försäkringssummorna skulle kunna nedsättas i fråga om de civila försäkringstagarna, trots att också enligt hans mening en särskild premie för krigsrisk skulle uttagas. Utgångspunkten har emellertid härvid varit en annan än försäkringsinspektionens. Enligt Håstads förslag skulle nämligen nedsättningen för de civila komma till användning allenast med avseende å täckningen av deras egen ökade risk. Att i ett sådant hänseende tänka sig både premier och nedsättning för de civila innebär något helt annat och torde vara mera på sin plats än då, såsom enligt försäkringsinspektionens förslag, nedsättningen liksom premierna också utgör en form för de civilas hjälp åt krigsdeltagarna. Med den lösning av premiefrågan, som jag i det föregående biträtt, torde emellertid Håstads förslag av andra orsaker icke böra förenas.

Det är uppenbart, att avgörandet, huruvida vederbörande försäkringstagare varit krigsdeltagare eller ej, i varje särskilt fall blir av stor betydelse för försäkringstagarens efterlevande, vilka efter ett sådant avgörande antingen bliva skyldiga att finna sig i en eventuell reduktion av försäkringsbeloppet eller kunna göra anspråk på fullständig utbetalning. Såsom förut framhållits kommer detta avgörande mången gång att ställa sig mycket svårt. Enär emellertid ifrågavarande uppdelning icke behöver vidtagas beträffande andra försäkringstagare än sådana, som drabbats av dödsfall, kan en avsevärd lättnad beträffande nämnda avgörande ernås, om nedsättning av försäkringssummorna sker allenast beträffande sådana dödsfall, som inträffat, *medan* vederbörande varit krigsdeltagare, eller ock föranletts av skada, som inträffat under sådan tid. Jag förordar för min del en lösning enligt denna linje. Härigenom behöver man icke befatta sig med alla de fall, där det är tveksamt, om försäkringstagaren vid ett tidigare tillfälle under kriget, än då dödsfallet eller skadan inträffat, varit krigsdeltagare. Vidare vinnes den fördelen, att man i samtliga fall, som kunna komma i fråga för nedsättning, torde förutom rättsägarnas uppgifter även hava vederbörande militärmyndighets redogörelse att följa beträffande de omständigheter vid dödsfallet eller skadans inträffande, vilka kunna tjäna till upplysning om, huruvida ett krigsdeltagande förelegat. De dödsfall, som genom ifrågavarande begränsning av nedsättningsbestämmelsen falla utanför denna, skulle alltså bliva dels sådana »civila» dödsfall, som under kriget drabba krigsdeltagare, sedan deras krigsdeltagande upphört, och dels dödsfall, föranledda av krigshandling, vilken inträffat först efter krigsdeltagandet. Då det väl knappast kommer att bliva vanligt, att personer, som icke skadats under kriget, upphöra med sin krigstjänstgöring, innan kriget slutat, torde de dödsfall, som sålunda uteslutas från nedsättningsbestämmelsens tillämpning, icke bliva många. Någon anledning att befara, att nedsättningen för övriga dödsfall på grund av begränsningen skulle bliva nämnvärt större än eljest, kan därför icke finnas.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att man för åstadkommande av

större enhetlighet och reda i tillämpningen synes böra företaga viss justering av försäkringsavtalens och kommitténs definition av begreppet krigsdeltagare. Jag förordar, att såsom krigsdeltagare betecknas sådan försäkrad, som lyder under strafflagen för krigsmakten. Sistnämnda lag (se S. F. S. 1938: 167 och 1940: 642) äger tillämpning å 1) krigsmän, d. v. s. såväl fast anställd militär personal som även värnpliktiga och hemvärnsmän, då de fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet, m. fl.; 2) civil personal, tillhörande fälttygkåren, fortifikationskåren m. fl. kårer och andra förband m. m.; samt 3) »envar som med behörigt tillstånd åtföljer krigsmaktens fartyg på sjötåg eller är tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljer mobiliserad avdelning av krigsmakten, ändå att han icke eljest skulle lyda under lagen». Ändringen i jämförelse med kommitténs förslag torde i praktiken knappast innebära annat än ett förtydligande. Huruvida ett dödsfall eller en skada inträffat, medan vederbörande varit krigsdeltagare, kommer med det av mig förordade förslaget icke att ställa sig annorlunda eller svårare att avgöra än det är att enligt strafflagen för krigsmakten bedöma, om en förseelse faller under nämnda lag eller ej. Någon olägenhet av att på detta sätt, såsom försäkringsinspektionen uttryckt saken, låta strafflagsbestämmelser få rättsverkningar beträffande en lagstiftning, som har till uppgift att reglera civilrättsliga förhållanden, läser så mycket mindre kunna föreligga som sannolikheten talar för att bolagens krigsdeltagarbegrepp från början utformats efter mönster av vad som då motsvarade förevarande lagbestämmelse och således just avsett de personer, vilka ur militär synpunkt böra betraktas som krigsdeltagare.

Lagstiftningens tillämpning på invaliditetsförsäkring.

Kommitténs förslag innebär, såsom förut nämnts, att ifrågavarande lagstiftning icke skulle gälla invaliditetsförsäkring i vidare mån än att i vederbörande bolags grunder skulle kunna föreskrivas, att, om enligt livförsäkringsavtalet premiebefrielse inträdde, därest den försäkrade drabbades av invaliditet på grund av sjukdom eller olycksfall, lagens bestämmelser skulle omfatta jämväl den form av invaliditetsförsäkring, som en dylik premiebefrielse utgjorde.

Svenska livförsäkringsbolags förening förordar i sitt yttrande över kommittéförslaget, att premiebefrielseförsäkring, vilken sålunda tecknats såsom ett komplement till huvudförsäkringen, alltid inbegripes under lagen, i den mån premiebefrielsen skall gälla vid fullständig och varaktig invaliditet.

Svenska Personal-Pensionskassan (SPP), som uttalar sin principiella anslutning till kommitténs förslag i fråga om dödsfallsförsäkring, anför med avseende å spørsmålet om invaliditetsförsäkringens inbegripande under lagen i huvudsak följande.

Vid bedömandet av förslagets huvudlinjer har man för SPP:s vidkommande att se dem mot bakgrunden av kassans allmänna försäkringsvillkor, vilka innehålla en bestämmelse angående inskränkningar i rätten till pension eller kapitalunderstöd i händelse av krig mellan Sverige och annat land. Bestämmelsen har följande lydelse:

»Därest krig utbryter mellan Sverige och annat land eller inom Sverige inbördes krig uppstår, må kassan hos den statliga tillsynsmyndigheten göra framställning om fastställelse av inskränkningar i rätt till ålders- och invalidpension, familjepension, kapitalunderstöd eller avgiftsbefrielse vid invaliditets- eller dödsfall, som ej bevisligen är oberoende av krigsförhållandena, och skola, därest särskilda regler bliva fastställda för dylika fall, dessa regler äga tillämpning.»

Försäkringsinspektionen kan enligt dessa villkor på framställning från kassan fastställa inskränkningar i rätten till försäkringsbelopp vid krig. Det torde få förutsättas, att inskränkningarna i så fall komma att göras i så stor utsträckning, som befinnes erforderlig för utjämnande av förlust på grund av ogynnsamma avvikelser i riskförloppet genom krigsförsäkringsfall, i den mån detta icke kan ske genom anlitande av överskottsmedel.

För kassans vidkommande är det ej tillräckligt, att frågan om försäkringskyddet vid dödsfallsförsäkring blir löst. En integrerande del av det försäkringskydd, kassan ger, representeras nämligen av invaliditetsförsäkring. Kassan måste med beklagande konstatera, att lagförslaget ej omfattar dylik försäkring. Det är enligt kassans mening av synnerlig vikt för landets ekonomiska försvarsberedskap, att frågan om invaliditetsförsäkringens krigsgiltighet utan någon tidsutdräkt löses, och får kassan härutinnan anföra följande.

För den mycket betydande del av landets befolkning, som har tjänstemannaställning eller därmed jämförlig ställning i allmän eller i enskild tjänst, har under de senaste decennierna frågan om rätt till pension mer och mer framträtt som en kardinalpunkt i anställningsvillkoren: att familjens försörjning är tryggad, även sedan tjänstemannen avlidit, och att han själv har sin bärgning, även sedan han blivit invalid, har utgjort en avlöningsförmån, som säkerligen haft ett mycket gynnsamt inflytande på tjänstemannens trivsel i arbetet och därigenom bidragit till att sporra honom till goda arbetsresultat. I nu rådande allvarliga läge kommer helt naturligt den frågan i förgrunden: utbetalas pension, även om tjänstemannen som krigsdeltagare eller som civil på grund av krigshandling avlider eller blir invalid? I pensionsreglementena för statstjänstemän finnas inga inskränkande bestämmelser på denna punkt, vare sig vid dödsfall eller invaliditet. Vad beträffar de privatanställda tjänstemännen hava för närvarande ungefär 40,000 av dessa, framför allt industritjänstemän, sin pensionering ordnad genom SPP. Genom lagförslaget synes deras dödsfallsskydd vid krig kunna få en tillfredsställande lösning. På grund av dessa tjänstemäns betydelsefulla roll, icke minst under nuvarande förhållanden, är det emellertid också nödvändigt, att de — liksom statstjänstemännen — få sin pensionering vid krigsinvaliditet ordnad och detta genom uttryckligt stadgande i den här avhandlade lagen om livförsäkring vid krig. Kommittén motiverar invaliditetsförsäkringens uteslutande huvudsakligen genom en hänvisning till de den 20 oktober 1939 — i ett mindre allvarligt läge än det nuvarande — beslutade direktiven för utredningsarbetet, enligt vilka andra arter av försäkring än livförsäkring åtminstone för det dåvarande icke borde bliva föremål för utredning, i varje fall icke innan de livförsäkrades problem först något närmare belysts. Enligt kassans mening är den av kassan bedrivna invalidi-

tetsförsäkringsrörelsen så fast knuten till kassans livförsäkringsrörelse, att något hinder icke behöfde ha mött för densammes medtagande i lagförslaget, så mycket mindre som kassans gällande, av Kungl. Maj:ts fastställda grunder för försäkringsverksamheten fullständigt likställa denna invaliditetsförsäkring med livförsäkring.

I det föregående hava anförts olika skäl av materiell art för invaliditetsförsäkringens inbegripande i lagen. Ytterligare ett skäl men av annan art må anföras, nämligen att en olika behandling i förevarande hänseende av dödsfalls- och invaliditetsförsäkringen skulle nödvändiggöra, att man löser en mycket svår juridisk fråga — till vars lösning kommittébetänkandet icke givit något bidrag — nämligen huru ovannämnda stadgande i kassans allmänna försäkringsvillkor skall tolkas efter lagens ikraftträdande. Kassan kan för sin del icke finna någon lösning på detta problem, vilken ej kan befaras leda till rättstvister med synnerligen oviss utgång.

Kassan får alltså hemställa, att lagförslaget ändras enligt ovan angivna linjer. Vid avfattning av de grunder, som, sedan lagen trätt i kraft, skola upprättas, kan det möjligen visa sig motiverat att från rätt till ersättning principiellt undantaga fall av mera tillfällig invaliditet.

Försäkringsinspektionen, som anser, att premiefrielseförsäkringen obligatoriskt bör inbegripas under lagens bestämmelser och att försäkringstagare, vilka åtnjuta premiefrielse beträffande den vanliga premien, principiellt sett böra vara befriade från skyldighet att erlægga krigspremie, anför bland annat.

Svenska livförsäkringsbolags förening har föreslagit, att premiefrielseförsäkring skulle gälla för krigsdeltagare som drabbas av fullständig och varaktig invaliditet. Att invaliditeten skall vara varaktig för att premiefrielseförmån må åtnjutas anser sig inspektionen kunna förorda. Däremot bör enligt inspektionens mening såsom villkor icke få uppställas att invaliditeten skall vara fullständig. Härigenom skulle en anmärkningsvärd diskontinuitet i tillämpningen uppstå.

I SPP:s skrivelse har kassan anhållit, att kassans invaliditetsförsäkring måtte inbegripas i lagen. Såsom framgår av skrivelsen har kassan visserligen möjlighet att enligt de allmänna försäkringsvillkoren med inspektionens medgivande ordna krigsriskfrågan beträffande invaliditetsförsäkringen genom att inskränka rätten till invalidpension. Kassan är emellertid betagen rätten att ordna denna fråga genom uttagande av särskild krigspremie. Ur denna synpunkt har inspektionen intet att erinra emot att kassans invaliditetsförsäkring omfattas av lagen.

Inbegripes den av SPP bedrivna invaliditetsförsäkringen, förefaller det icke vara anledning att utesluta den huvudsakligen av bolagen Eir, Valkyrian och Salus bedrivna sjukförsäkringen, beträffande vilken stadgandena om livförsäkring i lagen om försäkringsrörelse skola äga motsvarande tillämpning, även om dylik försäkring liksom invaliditetsförsäkringen i olika avseenden företer betydande avvikelser från livförsäkring i vanlig mening och därför också bör i viss mån behandlas efter andra riktlinjer än denna.

Beträffande innebörden av termen invaliditetsförsäkring inom det enskilda försäkringsväsendet vill inspektionen framhålla, att densamma undergått en avsevärd förskjutning. Ursprungligen förstod man med invaliditet förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, som kunde förutses bli bestående. Understundom torde man hava avsett endast sådan arbetsoförmåga, som för-

anletts av olycksfall. Så småningom har man i begreppet invaliditet kommit att inrymma även övergående arbetsoförmåga, vare sig den förorsakats av olycksfall eller sjukdom. På detta sätt har gränsen mellan invaliditetsförsäkring och sjukförsäkring kommit att alltmera utplånas.

Dock synes sjukförsäkring med starkt begränsad ersättningstid icke böra hänföras till invaliditetsförsäkring.

Försäkringsinspektionen, som sålunda anser, att lagen bör omfatta all invaliditetsförsäkring och däribland också sjukförsäkring för längre tid än tio år, har även föreslagit, att Konungen beträffande invaliditetsförsäkring skall kunna medgiva avvikelser från lagens bestämmelser i övrigt.

I sitt senare yttrande anför *Svenska livförsäkringsbolags förening* beträffande ifrågavarande försäkringsformers hänförande under lagen i huvudsak följande.

Inom sjuk- och invaliditetsförsäkring måste man enligt föreningens mening gå fram med allra största försiktighet, då det gäller att genom lagstiftning ingripa för ett ökat försäkringsskydd för krigsrisk. I förhållande till premierna skulle en obetingad ersättningsrätt för genom krigshandling föranledd arbetsoförmåga eller nedsatt arbetsförmåga kunna medföra enorma kostnader. De fonder, som belöpa på sjuk- och invaliditetsförsäkring, kunna väntas täcka endast en ringa del av den ökade kostnaden, varför försäkringen, om den icke får parasitera på andra grenar av försäkringsverksamheten, sannolikt kan göras effektiv endast genom upptagande redan under rådande krigstillstånd av krigspremier till sådan storlek, att de skulle verka prohibitivt och föranleda försäkringarnas annullation. Därtill kommer att, redan med hänsyn till de avtalsenliga förpliktelserna, krig kan väntas medföra en ytterst stark påfrestning i sjukförsäkring — av helt andra och större dimensioner än i livförsäkring — genom epidemier, ökning av antalet fall av nerv- och sinnessjukdomar samt sjukdomar till följd av försämrad hygien, bristande tillgång på vissa näringsmedel m. m.

Frågan, huruvida sjuk- och invaliditetsförsäkrings giltighet i krig skall regleras genom lag, har enligt föreningens uppfattning icke något samband med den olika försäkringsteknik, som enligt lagen om försäkringsrörelse tillämpas allteftersom försäkringsavtalen slutas för högst 10 år eller för längre tid.

Endast där sjuk- och invaliditetsförsäkring utgör ett komplement och ett i ekonomiskt hänseende jämförelsevis obetydligt sådant till liv- och livränteförsäkring, synes det vara ekonomiskt försvarligt att låta lagen gälla. Typiskt för sådan försäkring är premiebefrielseförsäkringen, vilken ofta inrymts såsom ett försäkringsvillkor och alltså icke avtalsmässigt givits formen av en självständig försäkring. Utom premiebefrielseförsäkring kan det vara motiverat att låta lagen omfatta även annan invaliditets- eller sjukförsäkring, som är kombinerad med liv- eller livränteförsäkring, nämligen om en utpräglad samhörighet mellan de båda försäkringsformerna existerar. Lagen bör kunna få giltighet oavsett om sjuk- och invaliditetsförsäkringen meddelas av livförsäkringsbolaget självt eller av annan försäkringsgivare. Även om lagens giltighetsområde begränsas på ovan föreslaget sätt, böra de för försäkring för dödsfall föreslagna lagbestämmelserna icke obetingat tillämpas, utan Kungl. Maj:t bör äga att förordna om avvikelser från lagbestämmelserna.

*Departements-
chefen.*

Enligt vad jag i det föregående tillstyrkt skall ett bolag icke äga rätt att fritaga sig från ansvarighet för dödsfall på den grund, att den försäkrade är krigsdeltagare eller emedan dödsfallet har samband med kriget. Det torde då vara riktigt, att bolaget ej heller bör få åberopa förbehåll, enligt vilket premiebefrielse — som eljest skulle gälla enligt försäkringsavtalet, om den försäkrade drabbas av invaliditet på grund av sjukdom eller olycksfall — icke skall inträda, om invaliditeten äger samband med krigsdeltagandet. Kommittén har i detta hänseende föreslagit, att det skall vara vederbörande bolags egen sak att avgöra, i vad mån bolagets premiebefrielseförsäkringar skola omfattas av lagen. Sätillvida synes detta vara berättigat som vissa premiebefrielseförsäkringar, nämligen åtminstone de, vilka för sin tillämpning icke kräva, att invaliditeten är varaktig, lämpligen böra undantagas från lagens tillämpning. Det torde emellertid vara bättre, att lagen, såsom från olika håll föreslagits, principiellt sett får gälla även premiebefrielseförsäkring, men att åt Konungen gives rätt att medgiva de undantag, som kunna erfordras för särskilda former av sådan försäkring.

Jämväl å vissa andra former av invaliditetsförsäkring än premiebefrielseförsäkring torde lagen böra göras tillämplig. I sådant hänseende är dock till en början att märka, att själva begreppet invaliditetsförsäkring (invalidförsäkring), som icke förekommer vare sig i lagen om försäkringsrörelse eller i lagen om försäkringsavtal, såsom försäkringsinspektionen påpekar, knappast kan anses entydigt. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att med invaliditetsförsäkring, d. v. s. försäkring för invaliditetsfall, numera förstås försäkring för förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, oberoende av om invaliditeten föranletts av olycksfall eller av sjukdom. Dock torde sjuk- och olycksfallsförsäkringar med mycket korta karenstider och ersättningstider icke betraktas som invaliditetsförsäkring.

Den av försäkringsinspektionen hävdade uppfattningen, att all invaliditetsförsäkring i sålunda angiven bemärkelse bör hänföras under lagen, kan jag icke dela. Såsom Svenska livförsäkringsbolags förening framhållit skulle nämligen detta kunna föranleda kostnader av en sådan storleksordning, att orimligt höga krigspremier sannolikt finge uttagas, om ej invaliditetsförsäkringen skulle komma att parasitera på andra grenar av försäkringsverksamheten. Den av försäkringsinspektionen särskilt omnämnda, av bolagen Eir, Valkyrian och Salus bedrivna sjukförsäkringen för längre tid än tio år synes därför, trots den med livförsäkringen gemensamma försäkringsteknik, som kommer till användning å nämnda invaliditetsförsäkringsform, icke böra omfattas av lagen. Däremot torde Svenska Personal-Pensionskassans invaliditetsförsäkringar böra inbegripas med hänsyn till den nära samhörighet, som råder mellan denna kassas liv- och invaliditetsförsäkringsrörelse. Jämväl hos andra bolag förekomma invaliditetsförsäkringsformer, vilka äga ett mer eller mindre fast samband med försäkringstagarens livförsäkring. Det kan då vara naturligt, att även invaliditetsförsäkringen, oavsett om denna tecknas hos samma bolag som livförsäkringen eller ej, hänföres under lagens bestämmelser. Detta synes dock icke böra ske i alla de fall, där ett dylikt

samband föreligger. Sålunda torde det vara riktigast att, bortsett från premiebefrielseförsäkring, under lagen icke inbegripa sådan invaliditetsförsäkring, som förenas med kapitalförsäkring enbart. Vidare bör sambandet mellan huvud- och komplementförsäkring, om lagen skall vara tillämplig, icke få vara alltför lösligt. Det torde med hänsyn härtill för lagens tillämplighet böra föreskrivas, att invaliditetsförsäkringen skall hava förenats med livförsäkringen under sådant villkor, att invaliditetsförsäkringen upphör om livförsäkringen upphör.

Genom att lagen alltså föreslås tillämplig allenast å sådan invaliditetsförsäkring, som utgör ett komplement till vederbörande livförsäkring, torde några svårigheter vid tolkningen av begreppet invaliditetsförsäkring ej behöva uppstå. Det synes nämligen ligga i sakens natur, att sjuk- och olycksfallsförsäkringar med korta karens- och ersättningstider icke annat än i undantagsfall bliva förenade med livförsäkringar på det sätt, som lagen sålunda skulle förutsätta. Såsom en säkerhetsåtgärd härutinnan och för att, om så i andra fall befines lämpligt, kunna från lagen undantaga vissa därunder eljest hänförliga former av invaliditetsförsäkring, torde emellertid, i enlighet med vad försäkringsinspektionen föreslagit och såsom förut i fråga om premiebefrielseförsäkringen berörts, Konungen böra äga möjlighet medgiva, att förbehåll om ansvarighetsfrihet för invaliditetsfall alltjämt skall få åberopas. I överensstämmelse med vad försäkringsinspektionen framhållit torde Konungen på motsvarande sätt också böra erhålla möjlighet att i övriga hänseenden beträffande invaliditetsförsäkring medgiva avvikelser från lagens i första hand för livförsäkring avsedda bestämmelser. Härigenom skulle det bland annat bliva möjligt att, om så finnes vara lämpligt, fritaga försäkringstagare, vilka åtnjuta premiebefrielse beträffande den vanliga premien, från skyldighet att erlægga krigspremie. Att, såsom försäkringsinspektionen föreslagit, meddela en särskild bestämmelse om försäkringstagarnas fritagande från denna skyldighet lärer alltså icke erfordras.

Med beaktande av de synpunkter, till vilka jag i det föregående anslutit mig, har kommitténs förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring vid krig m. m. omarbetats inom handelsdepartementet. Jag torde i det följande få lämna en redogörelse för avvikelserna under de olika paragraferna mellan departementsförslaget och kommitténs förslag.

Lagförslaget.

1 §.

Rörande kommittéförslagets 1 §, vilken motsvarar 1 § i departementsförslaget, anförde *kommittén* bland annat, att lagen borde bliva tillämplig endast å de försäkringar, som meddelats å svenska medborgare, eftersom de skäl, som med avseende å krigsdeltagare talade för ifrågavarande lagstiftning, blott kunde åberopas för dem, vilka i ett svenskt krig tjänstgjorde vid eller eljest åtföljde Sveriges krigsmakt, d. v. s. just svenska medborgare.

Svenska livförsäkringsbolags förening, med vilken *försäkringsinspektionen* instämt, har framhållit, att här i riket bosatta utländska medborgare visserligen icke torde bliva krigsdeltagare men att det icke syntes riktigt, att de, såsom med kommitténs förslag bleve fallet, i sin egenskap av civila skulle komma i åtnjutande av försäkringsskydd för krigshandlingar utan att i likhet med svenska medborgare vara skyldiga att erlægga tilläggspremie.

Departements-
chefen.

Vad föreningen framhållit synes befogat. I paragrafen har i överensstämmelse härmed upptagits föreskrift därom att lagen skall äga tillämpning även å utlänning med hemvist här i riket.

Den omarbetning av paragrafen, som i övrigt skett, har, frånsatt redaktionella ändringar, betingats dels därav, att 17 och 18 §§ i kommitténs förslag överförts till lagen med vissa bestämmelser om inländsk försäkringsrörelse vid krig m. m. och lagen med vissa bestämmelser om utländsk försäkringsrörelse här i riket vid krig m. m., vilka båda lagar antagits av innevarande års lagtima riksdag, dels ock därav, att förevarande lag, enligt vad i den allmänna motiveringen anförts, funnits böra omfatta jämväl invaliditetsförsäkring i vissa fall. I sistnämnda hänseende har, i anslutning till vad förut framhållits, förutom premiebefrielseförsäkringarna sådana invaliditetsförsäkringar hänförs under lagen, vilka antingen meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, eller förenats med livränteförsäkring för livsfall under sådant villkor, att invaliditetsförsäkringen upphör om livförsäkringen upphör. Att invaliditetsförsäkring, som meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, sålunda alltid kommer att inbegripas under lagen, blir av betydelse icke blott för Svenska Personal-Pensionskassan, som bestämmelsen närmast avser, utan även för de båda övriga pensionsförsäkringsanstalterna i landet, i den mån invaliditetsförsäkring meddelas av dem. Invaliditetsförsäkring, som förenats med livränteförsäkring för dödsfall enbart, har, därest den skulle förekomma, icke ansetts böra omfattas av lagen.

Det i 1 § andra stycket av kommitténs förslag intagna stadgandet om rätt för Konungen att undantaga utländsk anstalt från tillämpning av lagens bestämmelser beträffande äldre försäkringar har överflyttats till 3 § i departementsförslaget.

2 §.

Definitionerna i kommittéförslagets 2 § hava i departementsförslaget, särskilt på grund av invaliditetsförsäkringarnas hänförande under lagen och den i visst avseende borttagna gränslinjen mellan krigsdeltagare och civila, omarbetats.

Beträffande definitionen av äldre försäkring må framhållas, att livförsäkring, som tecknats enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst, enligt departementsförslaget liksom enligt kommitténs förslag icke skall anses som äldre försäkring. Däremot innebär definitionen, att en invaliditetsförsäkring, som före lagens ikraftträdande eller inom tre månader därefter förenas med en livförsäkring, blir en äldre försäkring, oavsett att

livförsäkringen själv icke utgör en äldre sådan. Detta betyder således bland annat, att, ehuru bolagens försäkringsvillkor icke innehålla någon bestämmelse därom, krigspremie skall kunna uttagas jämväl för sådana invaliditetsförsäkringar, som jämte huvudförsäkringen tillkommit sedan hösten 1939. Enligt vad kommittén framhållit bliva samtliga försäkringar, som före lagens ikraftträdande eller inom tre månader därefter tecknats hos det danska bolaget Hafnia, att anse som äldre försäkringar. Detta gäller således även de livförsäkringar, som sedan i höstas tillkommit enligt exakt samma villkor som de svenska bolagens. Med avseende å dessa försäkringar måste alltså, om icke lagens för dem mindre lämpliga bestämmelser om äldre livförsäkringar skola bliva gällande, ett särskilt förordnande med stöd av 3 § sista stycket meddelas. Detta förordnande bör emellertid, om bolaget liksom de svenska bolagen skall få rätt att upptaga krigspremier för invaliditetsförsäkringar, tillhörande dess senaste bestånd, icke omfatta sistnämnda invaliditetsförsäkringar.

Begreppet yngre försäkring har med departementsförslagets avfattning av 15 §, vartill jag vid redogörelsen för sistnämnda paragraf skall återkomma, ansetts böra utgå. Att definitionen av begreppet krigspremie ändrats innebär ej i sak någon skillnad mot vad som gäller enligt kommitténs förslag.

För den nya definitionen av begreppet krigsdeltagare har jag i den allmänna motiveringen redogjort. Även begreppet krigsdödsfall har, i överensstämmelse med vad tidigare anförts, ändrats, varjämte det motsvarande begreppet krigsinvaliditet på grund av invaliditetsförsäkringarnas inbegripande nyinförts. Sistnämnda båda begrepp hava sin huvudsakliga betydelse vid tillämpningen av 7 §, enligt vilket lagrum, såsom jag senare närmare skall beröra, försäkringsgivaren vid krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet är skyldig uppskjuta viss del av sin betalningsskyldighet. Genom att, såsom försäkringsinspektionen föreslagit, begreppet krigsdödsfall avsevärt utvidgats, kommer uppskovet att avse långt flera dödsfall än vad som gäller enligt kommitténs förslag. Medan således, enligt vad i den allmänna motiveringen omtalas, krigsdödsfall enligt kommitténs förslag är ett dödsfall, som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och som inträffat senast inom ett år efter krigstillståndets upphörande, stadgar departementsförslaget, att med krigsdödsfall (krigsinvaliditet) skall förstås dödsfall (invaliditet), som inträffat under krigstillstånd eller som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och inträffat inom ett år efter krigstillståndets upphörande. Till skillnad från kommitténs förslag skola alltså enligt departementsförslaget samtliga dödsfall under kriget och icke blott de, som föranletts av krigshandling, anses som krigsdödsfall. Det torde vara uppenbart, att, om en karenstid fastställts i försäkringsvillkoren, denna är utan betydelse, då det gäller att avgöra vid vilken tidpunkt invaliditet skall anses hava inträffat.

En definition av begreppet risksumma, vilket i departementsförslaget förekommer på betydligt fler ställen än enligt kommitténs förslag, har nyinförts.

3 §.

Medan i kommitténs förslag lagbestämmelserna hänförs till olika kapitel om äldre försäkring och om yngre försäkring etc., har i departementsförslaget av redaktionella skäl det tillvägagångssättet valts, att i 3 § förklaras, att bestämmelserna i vissa uppräknade paragrafer allenast skola avse äldre försäkring. Dessutom har i denna paragraf, liksom enligt 15 § i kommitténs förslag, föreskrivits, att Konungen beträffande livförsäkring, som meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, skall kunna medgiva avvikelser från lagens materiella bestämmelser. Såsom i den allmänna motiveringen nämnts har en motsvarande bestämmelse funnits böra meddelas med avseende å all under lagen hänförlig invaliditetsförsäkring, varvid beträffande de utländska anstalterna rätten att medgiva avvikelser, i överensstämmelse med vad som stadgas i 17 § tredje stycket, ansetts böra anförtros åt försäkringsinspektionen.

Stadgandet i andra stycket av förevarande paragraf motsvarar 1 § andra stycket i kommittéförslaget.

4 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § i kommitténs förslag.

Omarbetningen av första stycket har i sak föranletts av invaliditetsförsäkringarnas inbegripande under lagen.

Vad andra stycket beträffar upptager *kommittén* i sitt förslag ett stadgande, enligt vilket förbehåll om ansvarighetsfrihet alltjämt skall få gälla, i den mån försäkringssumman eller, om flera försäkringar tecknats å samma person, den sammanlagda försäkringssumman överstiger 50,000 kronor. Större försäkringsbelopp kunna således med stöd av detta stadgande uteslutas från lagens tillämpning. I kommittéförslaget finns ingen föreskrift om vilket av olika försäkringsbelopp, som — därest flera försäkringar, sammanlagt överstigande 50,000 kronor, tecknats å samma person — skall anses ligga innanför respektive utanför denna gräns. En sådan föreskrift lämnas däremot i det av kommittén såsom ett exempel upprättade förslaget till grunder, däri det heter, att, om flera försäkringar tecknats, överskjutande försäkringssumma i första hand skall anses falla å senare tecknad försäkring. Kommittén har i fråga om 50,000-kronorsgränsen framhållit, att denna skulle gälla, oavsett om de å samma person tecknade försäkringarna meddelats av samma eller av olika bolag.

Svenska livförsäkringsbolags förening anför i sitt yttrande över kommittéförslaget, att det av lagtexten uttryckligen borde framgå, att maximibeloppet, 50,000 kronor, skulle gälla försäkringstagarnas alla äldre försäkringar, oavsett om dessa tecknats i ett eller flera bolag, och att det likaledes redan i lagtexten borde klargöras vilket av olika försäkringsbelopp, som skulle anses ligga ovanför nämnda gräns. I sistnämnda hänseende yttrar föreningen bland annat följande.

Av utkastet till grunder framgår, att kommitterade avsett att, om försäkringsbeloppet överstiger 50,000 kronor, tidigare tecknad försäkring skall om-

fatta krigsriskerna före senare tecknad. Föreskrift härom har emellertid icke lämnats i lagen.

Då man kan förutsätta, att risksumman vid en tidigare tecknad försäkring i allmänhet är förhållandevis lägre än vid en senare tecknad, medför den föreslagna ordningsföljden en minskning av det effektiva försäkringskyddet. Detta synes oss i viss mån motverka förslaget syfte. Enligt vårt förmenande bör försäkringstagaren ha möjlighet att för krigsrisk skydda just den eller de försäkringar, som ur hans synpunkt bäst behöver ett sådant skydd. Här kunna sådana frågor inverka som t. ex. förmånstagarreförordnande (vanligt eller oåterkalleligt), pantsättningar och försäkringens art.

Vi föreslå därför, att försäkringstagaren lämnas frihet att inom viss tid, exempelvis tre månader från krigstillståndets inträdande, meddela försäkringsgivaren (eventuellt försäkringsgivarna) vilken eller vilka försäkringar han önskar få krigsskyddade. Skulle dödsfall inträffa utan att dylikt meddelande lämnats, bör krigsskyddet vara knutet till de äldsta försäkringarna.

Svenska Personal-Pensionskassan framhåller, att med hänsyn till vissa för denna kassa speciella förhållanden begränsningen till 50,000 kronor för kassans vidkommande borde verkställas utan hänsyntagande till hos andra bolag tecknade försäkringar, varvid självfallet motsvarande begränsning för de andra bolagen borde ske utan medräknande av försäkringar i SPP.

Sociala försvarsberedskapskommittén anför, att det i detta sammanhang, då fråga ej vore om något stöd från statens sida, icke syntes kunna göras någon befogad erinran mot förevarande begränsning till 50,000 kronor.

Försäkringsinspektionen anför i huvudsak följande.

I enlighet med inspektionens principiella uppfattning, att en uppdelning av de försäkrade i krigsdeltagare och andra ej kan upprätthållas, blir det nödvändigt att låta bestämmelsen i kommitténs 3 § första stycket omfatta hela försäkringsbeståndet, sålunda även försäkringar över 50,000 kronor, för vilka kommittén enligt andra stycket ansett, att villkoren i avtalet borde gälla oförändrade. För att denna utvidgning ej skall välla ökade likviditetssvårigheter för bolagen föreslår inspektionen i stället en bestämmelse, att av försäkringsbelopp, som överstiga 50,000 kronor, endast återköpsvärdet eller däremot svarande belopp skall utbetalas omedelbart vid krigsdödsfall.

Det må framhållas, att genomsnittsåldern för försäkrade med stora försäkringsbelopp torde vara icke oväsentligt högre än den genomsnittliga åldern inom försäkringsbeståndet i övrigt. Härav följer, att dessa försäkrade i mindre grad än övriga kunna väntas komma att tjänstgöra vid fronten och att de sålunda sannolikt bliva utsatta för mindre risk än övriga försäkrade. Ett medtagande av dessa höga försäkringsbelopp torde därför komma att medföra sänkning av krigspremienivån. Däremot kommer medtagandet självfallet att öka bolagens tillskott.

Försäkringsinspektionen har icke förbisett, att vissa svårigheter kunna uppstå genom att lagen utsträcker att gälla även de största försäkringarna icke minst på den grund, att dessa äro och måste vara föremål för återförsäkring. I återförsäkringsavtalen stadgas i regel, att återförsäkraren skall följa direktförsäkraren i fråga om skaderegleringen. Denna bestämmelse torde emellertid icke kunna åberopas i förevarande fall, då skaderegleringen på grund av den föreslagna lagen skulle ske i direkt strid mot försäkringsvillkoren. Resultatet kan alltså bliva, att medan det direkta försäkringsavtalet regleras enligt lagen, återförsäkringsavtalet regleras enligt avtalets villkor, i den mån dessa över huvud kunna tillämpas. Beträffande en civil för-

säkrad, som avlider, skulle sålunda direktförsäkraren av återförsäkraren erhålla full täckning för den återförsäkrade delen av försäkringen utan att behöva avstå någon del av krigspremien. Avlider däremot en krigsdeltagare, får direktförsäkraren ensam ansvara för hela beloppet. Man skulle därför kunna ifrågasätta om icke lagen borde utsträckas att gälla även återförsäkring. Då detta emellertid torde vara uteslutet, i den mån återförsäkringsbolagen äro utländska, och då återförsäkringen inom landet genom frivilliga överenskommelser mellan bolagen torde kunna anpassas till lagen, har inspektionen icke ansett anledning föreligga att föreslå återförsäkringens inbegripande. Då man kan förutsätta, att de svenska livförsäkringsbolagen ingå sådant krigskonsortieavtal, som avses i lagen, synes en relativt god utjämning dock kunna uppnås.

I sitt senare yttrande anför *Svenska livförsäkringsbolags förening* bland annat.

Inspektionens principståndpunkt att en uppdelning av de försäkrade i krigsdeltagare och civila icke kan upprätthållas skulle enligt inspektionens uppfattning nödvändiggöra, att lagen utsträcktes till att gälla hela försäkringsbeståndet, sålunda även de största försäkringarna. Även om det skulle vara riktigt, att man, då det gäller bolagens hela försäkringsbestånd, icke kan skilja mellan krigsdeltagare och civila, kan man emellertid därav icke sluta, att detta skulle vara omöjligt, då det gäller ett begränsat antal risker.

Enligt föreningens uppfattning är det nödvändigt att utesluta de största försäkringsbeloppen. Något behov av att låta lagstiftningen omfatta även dessa föreligger icke. Föreningens viktigaste skäl är emellertid återförsäkringsfrågan och därtill kommer, att för nya försäkringar en begränsning av beloppen blir nödvändig med hänsyn till den förefintliga risken för moturval.

Av inspektionens utlåtande framgår, att en lagstiftning beträffande krigsrisken, vilken bleve bindande för de utländska återförsäkringsgivarna, icke är möjlig. Med hänsyn härtill har inspektionen förutsatt, att mellan försäkringsbolagen ett konsortieavtal träffas, och förmenat, att härigenom en relativt god riskutjämning skulle kunna uppnås. Det torde emellertid icke vara möjligt att få en sådan överenskommelse till stånd, om densamma skulle omfatta även de allra största försäkringarna. Föreningen anser för sin del, att en tillfredsställande riskutjämning kan nås, om gränsen sättes vid högst 200,000 kronors risksumma å en och samma persons liv. För överskjutande belopp, vilka i huvudsak äro återförsäkrade i utländska bolag, skulle de gamla krigsvillkoren fortfarande komma att gälla.

Inspektionen gör i sin motivering gällande, att ett medtagande av de höga försäkringsbeloppen skulle till följd av ifrågavarande försäkrades högre ålder sannolikt komma att till fördel för de försäkrade medföra en sänkning av krigspremienivån. En inom Återförsäkringsaktiebolaget Sverige utförd undersökning rörande bolagens försäkringar med högre försäkringsbelopp har emellertid givit vid handen, att genomsnittsåldern för dessa försäkrade icke kan sägas ligga väsentligt högre än inom storförsäkringen i övrigt.

Genom en begränsning till 200,000 kronors risksumma skulle antalet risker, som ställas utanför lagens bestämmelser, bliva relativt litet, för hela landet icke över 500. Den kategoriklyvning, som för dessa risker enligt de avtalade försäkringsvillkoren alltjämt skulle fortbestå, skulle endast aktualiseras för under kriget inträffade dödsfall bland dessa försäkrade, och följaktligen innebära ett problem, som bolagen utan större svårighet kunde bemästra.

Försäkringsinspektionen, som under ärendets beredning inom handelsdepartementet hörts över ett i enlighet med vad Svenska livförsäkringsbolags förening sålunda anfört utarbetat förslag att från lagens tillämpning undantaga försäkringar, i den mån desamma risksummor överstege 200,000 kronor, varvid skyldighet att erlägga tilläggspremie icke skulle föreligga för det överskjutande beloppet, har förklarat, att den med hänsyn till de svårigheter, som vore förbundna med att låta lagen omfatta även de högsta försäkringssummorna, icke ville avstyrka ifrågavarande förslag. Förslaget vore emellertid, framhåller inspektionen, ägnat att ingiva vissa betänkligheter, då detsamma innebure, att de civila försäkringstagare, som hade stora försäkringar, bleve gynnsammare behandlade än de, som hade små försäkringar. Tilläggspremie skulle nämligen icke behöva erläggas för den del av försäkringsrumman, som överstege 200,000 kronor, trots att denna del, vad de civila anginge, frånsatt att uppskov med utbetalningen komme att ske, skulle erhållas oavkortad.

Om ett statligt stöd beträffande krigsdeltagares premiebetalning skulle komma i fråga, finge detsamma sannolikt begränsas till att avse allenast relativt små försäkringssummor. Detta skulle emellertid kunna ske oberoende av, om förevarande lag blir tillämplig på alla försäkringsbelopp eller om bolagen, i den mån försäkringssummorna överstiga viss i lagen angiven gräns, alltjämt skola kunna fritaga sig från ansvarighet. Avgörandet om och var en dylik gräns skall sättas bör således icke påverkas av spörsmålet om detta statliga stöd. Nämda avgörande kan emellertid ur andra synpunkter bliva av betydelse för försäkringsbeståndet i gemen. Om det vore exempelvis så, att personer i värnpliktsåldrarna, d. v. s. de presumtiva krigsdeltagarna, i vidare utsträckning än andra försäkringstagare representerade de större försäkringsbeloppen, skulle en högre gräns normalt sett komma att medföra en stegring av krigsdödsfalls- och krigsinvaliditetskostnaderna, vilket i sin tur skulle föranleda en höjning av krigspremienivån. Nu torde emellertid, om det överhuvud taget kan anses föreligga någon tendens i förevarande hänseende, denna peka i motsatt riktning. Sålunda lär det redan enligt sakens natur snarare förhålla sig så, att genomsnittsåldern för försäkrade med stora försäkringsbelopp är åtminstone något högre än inom beståndet i övrigt. Det kan således icke heller ur denna synpunkt innebära någon nackdel för försäkringstagarna, att den av kommittén föreslagna gränsen, som satts vid 50,000 kronor, höjes. För bolagen däremot skulle en dylik höjning normalt sett komma att innebära en ökning av deras tillskott. Att, såsom försäkringsinspektionen föreslagit, helt och hållet borttaga gränsen torde på grund härav och med hänsyn i övrigt till de av inspektionen och Svenska livförsäkringsbolags förening i detta sammanhang berörda återförsäkringsförhållandena icke böra ske. Däremot torde, såsom föreningen ansett, gränsen kunna höjas, varvid densamma synes böra bestämmas med hänsyn icke till försäkringssummans utan till vederbörande risksummas storlek. Det är nämligen att märka, att storleken av försäkringssummans övriga del, åter-

*Departements-
chefen.*

köpsvärdet, vilket redan enligt försäkringsavtalet utbetalas även vid krigsdeltagares dödsfall, icke synes böra inverka på spörsmålet, om och i vad mån krigsriskskydd enligt förevarande lag skall finnas. Föreningen har framhållit, att gränsen borde kunna sättas vid en risksumma av 200,000 kronor å samma person. Jag biträder denna uppfattning. Om gränsen sättes så högt, torde emellertid förbehållet om ansvarighetsfrihet för krigsdeltagarnas försäkringsfall med avseende å överskjutande belopp böra gälla obligatoriskt. Någon möjlighet för bolagen själva att borttaga eller ytterligare höja gränsen skulle således icke finnas, detta med hänsyn till fördelen av enhetlighet mellan de olika bolagen.

Beträffande försäkrade — enligt Svenska livförsäkringsbolags förenings uppgift högst 500 — med dylika högre försäkringsbelopp skulle bolagen vid vederbörandes dödsfall alltså för varje fall hava att utreda, huruvida den försäkrade deltagit i kriget eller ej. Härvidlag torde det emellertid icke vara riktigt att, på motsvarande sätt som vid en eventuell nedsättning av försäkringssummorna, bland krigsdeltagarnas försäkringsfall medräkna och låta ansvarighetsfriheten avse allenast de fall, som inträffat, *medan* vederbörande varit krigsdeltagare, eller som föranletts av krigshandling under dylik tid. Vid avgörande av, huruvida ansvarighetsfrihet skall föreligga eller ej, torde krigsvillkorens bestämmelser i stället böra följas.

I enlighet med vad nu sagts har 4 § i departementsförslaget avfattats. Härvid har också, såsom föreningen föreslagit, i lagrummet uttryckligen föreskrivits, att ifrågavarande gräns skall avse sammanlagda risksumman för alla äldre livförsäkringar å samma person, oavsett om försäkringarna tecknats hos samma eller olika försäkringsgivare. Det må emellertid erinras, att jämlikt 3 § Konungen beträffande livförsäkringar, som meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, skall kunna medgiva avvikelser även från detta stadgande. Om då med stöd av bestämmelsen i 3 § i enlighet med Svenska Personal-Pensionskassans förut omförmälda ståndpunkt föreskrives, att begränsningen för SPP:s vidkommande skall ske utan hänsyntagande till de hos andra bolag tecknade försäkringarna, torde på motsvarande sätt begränsningen för de övriga bolagens del böra ske utan att försäkringarna hos SPP medräknas. På grund härav har det ansetts böra i 4 § införas den generella bestämmelsen, att Konungen skall kunna förordna, att ifrågavarande gräns icke behöver avse den sammanlagda risksumman för alla livförsäkringar.

Lagrummet stadgar, såsom nyss nämnts, att gränsen, om ej Konungen annorlunda förordnar, skall gälla sammanlagda risksumman för alla äldre *livförsäkringar*. Däremot föreskrives ej, att invaliditetsförsäkringarnas risksummor skola inräknas. Om livförsäkringarna å en person hava en sammanlagd risksumma av exempelvis 190,000 kronor och invaliditetsförsäkringarnas sammanlagda risksumma uppgår till 30,000 kronor, kvarstår ansvarigheten för samtliga dessa försäkringar i deras helhet. Övre gränsen för det belopp, för vilket förbehåll om ansvarighetsfrihet icke får åberopas, i lagförslaget benämnt försäkringarnas krigsskyddade del, har således i detta

fall ej uppnått. För invaliditetsförsäkringarna liksom i fråga om bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, kan gränsen för övrigt, på grund av vad i 3 § stadgas, bestämmas till annat belopp än det, som i 4 § sägs.

I kommitténs förslag till grunder har, såsom förut berörts, den föreskriften lämnats, att, om flera försäkringar meddelats, vilka sammanlagt överstiga den fastställda gränsen, det överskjutande beloppet i första hand skall anses falla å senare tecknad försäkring. Svenska livförsäkringsbolags förening har i detta hänseende i stället ansett, att det borde överlämnas åt försäkringsgivaren och försäkringstagaren själva att träffa avtal om vilket av olika försäkringsbelopp, som skulle anses ligga innanför respektive utanför vederbörande gräns, och att en bestämmelse härom borde införas i lagen. För det fall, att avtal icke träffats, anser föreningen, i motsats till kommittén, att det överskjutande beloppet bör falla å de försäkringar, som först tecknats. Jag delar föreningens uppfattning, att parterna själva böra få träffa överenskommelse om vilka försäkringar, som i första hand skola vara krigsskyddade, och att en bestämmelse härom bör införas i lagen. Enär, särskilt om det är många bolag, hos vilka försäkringarna tecknats, det kan bli va svårt att få till stånd en dylik överenskommelse, torde en kompletterande fördelningsregel därjämte behövas. Denna har jag emellertid ansett böra få det innehållet, att, då ej annat avtal träffats, risksumman för försäkringarnas krigsskyddade del skall fördelas på försäkringarna i proportion till dessas risksummor.

Om den försäkrade icke varit krigsdeltagare, kommer enligt vad här förordats beträffande försäkringar, vilkas risksumma överstiger 200,000 kronor, också det överskjutande beloppet till utbetalning. Det skulle med hänsyn härtill kunna tyckas, att tilläggspremie borde uttagas jämväl för detta överskjutande belopp. Denna tilläggspremie borde då, eftersom den, i motsats till vad som eljest gäller beträffande tilläggspremierna, endast skulle avse den ökade krigsriskens för civilbefolkningen, vara lägre än tilläggspremierna i övrigt och utkrävas allenast av de civila. Såsom av nästföljande paragraf framgår har emellertid någon dylik tilläggspremie icke föreslagits. Det är nämligen att märka, att ifrågavarande höga försäkringsbelopp så gott som undantagslöst äro återförsäkrade i utlandet, och att de utländska återförsäkringsgivarna redan enligt vederbörande avtal äro skyldiga att utbetala fulla försäkringssummor vid de civilas dödsfall. Några ökade förpliktelser, vilka liksom för de i Sverige verksamma direktförsäkringsbolagen skulle kunna motivera en rätt till tilläggspremier, torde icke kunna åläggas de utländska återförsäkringsbolagen.

5 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § i kommittéförslaget. Andra stycket är emellertid nytt och rör det nyss angivna förhållandet, att tilläggspremie icke skall uttagas, i den mån sammanlagda risksumman överstiger försäkringens krigsskyddade del.

6 §.

Paragrafen motsvaras av 11 § i kommittéförslaget. Därjämte innehåller densamma motsvarighet till vissa föreskrifter, som kommittén upptagit i sitt förslag till grunder.

Sociala försvarsberedskapskommittén har anfört, att det ur sociala synpunkter måste hälsas med tillfredsställelse, att, såsom 11 § i kommittéförslaget innebär, en betydande del av krigsriskens skulle komma att bäras av försäkringsbolagen. Förslagets ståndpunkt, att förmånen av krigsriskens täckning skulle så att säga lämnas försäkringstagarna till billigast möjliga pris, syntes försvarsberedskapskommittén erkännansvärd. Försvarsberedskapskommittén ville dock — närmast av praktiska hänsyn — ifrågasätta, om icke såsom ett allmänt villkor för uttagande av krigspremie borde gälla, att de av kriget föranledda försäkringsfallen nått en viss, icke alltför obetydlig storlek. Under denna gräns skulle således försäkringsbolagen ensamma svara för krigsriskens. I övrigt funne försvarsberedskapskommittén icke anledning till erinran mot förslaget i och för sig ur nu förevarande synpunkter.

Försäkringsinspektionen har beträffande 11 § i kommittéförslaget anfört bland annat följande.

Med anledning av kommitténs förslag vill inspektionen erinra om sitt uttalande på denna punkt i utlåtandet den 7 september 1939. Detta uttalande, som visserligen endast rörde civilbefolkningen, innebar, att, innan krigspremie finge uttagas, skulle försäkringsbolagets fria reserver och så stor del av aktiekapitalet, som enligt lag eller bolagsordning må förloras utan att likvidationsskyldighet inträder, först vara förbrukade. Även om utgångspunkten för ifrågavarande lagstiftning förändrats, finner inspektionen det obilligt, att bolagen alltid skulle helt undgå att anlita aktiekapitalet för täckande av tillskott. Då aktiekapitalet utgör säkerhet även för det på grund av krigsdödsfall avgångna försäkringsbeståndet, är det nämligen enligt inspektionens mening ofrånkomligt, att även aktiekapitalet till en del bör kunna tagas i anspråk för att öka möjligheten att åstadkomma erforderligt tillskott. Hur mycket av aktiekapitalet som bör tagas måste regleras även med hänsyn till syftet att undvika likvidation, vilket syfte är en av anledningarna till att inspektionen väckt frågan om förevarande lagstiftning. De normer, efter vilka tillgångarna skola fördelas mellan det avgångna beståndet och det kvarstående, kunna icke på förhand bestämmas. I det enskilda fallet har man i första hand att räkna med storleken av det maximala tillskottet. Hänsyn bör emellertid också tagas till frågan, om det resterande aktiekapitalet är tillräckligt för att trygga det kvarvarande försäkringsbeståndet. Då någon allmängiltig regel härom icke torde kunna givas i lagen, torde enda utvägen vara att — liksom frågan om koncession för ett stiftat försäkringsbolag prövas av Kungl. Maj:t — frågan om och i vad mån ett försäkringsbolags aktiekapital må tagas i anspråk för uppnående av det föreslagna tillskottet bör underställas Kungl. Maj:ts prövning. Vid denna prövning skall Kungl. Maj:t icke vara bunden att verkställa prövningen under hänsynstagande blott till tryggheten för gällande försäkringsavtal och enskilda försäkringstagares rätt. Enligt inspektionens mening bör denna prövning utfalla olika, om det kan påvisas att försäkringsgivarens svårighet att med andra medel än aktiekapitalet åstadkomma det avsedda tillskottet beror av att dödsfallen huvud-

sakligen avse försäkringar, för vilka han enligt avtalen varit skyldig att gälda fulla försäkringssummor, eller om dödsfallen i större utsträckning hänföra sig till försäkringar, för vilka han, för den händelse denna lag ej tillkommit, avtalsmässigt varit pliktig att utgiva allenast försäkringarnas återköpsvärde.

Vad ovan anförts om aktiekapital torde i tillämpliga delar böra gälla även beträffande försäkringsaktiebolags reservfond och utjämningsfond, vilka fonder städe representera även för annat ändamål än livförsäkring avsett kapital.

Förutberäknat överskott bör enligt inspektionens mening tagas i anspråk närmast före utjämningsfond, reservfond och aktiekapital. Denna ordning har särskild betydelse för de bolag, som jämte livförsäkring meddela annan försäkring. Där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, skola övriga medel anlitas i samma ordning som gäller beträffande täckande av förlust.

Vad som sagts beträffande aktiekapital är avsett att äga motsvarande tillämpning i fråga om garantikapital.

Svenska livförsäkringsbolags förening, som i sitt yttrande över kommittéförslaget i förevarande avseende allenast framhållit, att av kommittén i dess förslag till grunder intagen föreskrift, att endast det överskott skulle medtagas, som kunde beräknas uppkomma under fem räkenskapsår framåt, syntes böra intagas i själva lagen, har i sitt senare yttrande anfört följande.

Enligt inspektionens förslag skulle även utjämnings- och reservfond samt aktie- och garantikapital kunna i viss utsträckning tagas i anspråk för att öka försäkringsgivarens tillskott. Visserligen skulle enligt förslaget Kungl. Maj:t ha att bestämma, i vilken utsträckning dessa medel skola anlitas, men rörande de principer, som skulle vara vägledande för Kungl. Maj:ts beslut, nämner den föreslagna lagtexten intet. Ej heller ur motiven kunna de härför avsedda reglerna utläsas med tydlighet.

Av aktieägare och garantier tillskjutna medel böra givetvis få tillgripas i den mån detta är nödvändigt för fullgörande av försäkringsgivarens avtalsenliga åtaganden, men också endast i denna utsträckning. Ett utökande genom lagstiftningsingripande av försäkringsgivarens ansvarighet gent emot försäkringstagarna bör sålunda principiellt vara kombinerat med skyldighet för försäkringstagarna att gälda full motprestation — i detta fall krigspremie. Då såsom i förevarande fall motprestationen av särskilda skäl satts så låg, att den endast motsvarar cirka hälften av vad som erfordras för fullgörande av försäkringsgivarens utökade ansvarighet, bör försäkringsgivaren varken kunna förpliktas eller tillåtas att för detta ändamål utnyttja andra medel än dem, som avsatts för försäkringstagarnas räkning.

Enligt nu gällande försäkringsvillkor för det äldre beståndet har försäkringsgivaren att under krig utbetala fulla försäkringsbelopp på icke-krigsdeltagares försäkringar, oavsett om dödsfallet orsakats av krigshandling eller ej. För fullgörande av sådana försäkringsgivarens åtaganden stå självfallet samtliga försäkringsgivarens fonder ävensom aktie- och garantikapital till förfogande. Men man måste inlägga en bestämd gensaga mot tanken att detsamma skulle gälla även beträffande nya förpliktelser, som i efterhand påläggas försäkringsgivaren genom lagstiftning.

För bolag med relativt obetydligt aktie- eller garantikapital spelar det för försäkringstagarna en skäligen underordnad roll, om även dessa medel få tillgripas eller ej. De bolag åter, hos vilka utjämnings- och reservfond samt aktie- eller garantikapital uppgå till mera betydande belopp, torde redan genom de fonder och överskott, som enligt kommitténs förslag skola tagas i

anspråk, hava en så konsoliderad ställning, att ifrågavarande medel kunna lämnas ur räkningen.

På grund av vad sålunda anförts måste föreningen avstyrka den av inspektionen ifrågasatta avvikelserna från kommitténs förslag i denna del.

I varje fall måste, om dessa medel skulle anses kunna i något fall tillgripas, de härför vägledande principerna klart angivas. Sålunda måste tydligt utsägas, att av utjämningsfond, reservfond, aktiekapital och garantikapital större belopp icke må anlitas för täckande av försäkringsgivarens genom förevarande lagstiftning utökade förpliktelser än som enligt hittills gällande försäkringsvillkor skulle tagits i anspråk för kostnaderna i anledning av inträffade krigsdödsfall.

Beträffande förslaget om att genom lagen begränsa det förutberäknade överskottet till vad som beräknas uppkomma under fem år anför *försäkringsinspektionen* i huvudsak följande.

En sådan bestämmelse innebär, att det icke kan vara fråga om ett tekniskt överskott, vilket framkommer genom en s. k. teknisk balansräkning, utan endast ett förutberäknat bokföringsmässigt överskott, som kan väntas uppkomma under fem år framåt. För att belysa innebörden härav kan man exempelvis jämföra två bolag, vilka i realiteten hava lika stark ekonomisk ställning, men av vilka det ena avsatt sina överskottsmedel till s. k. fria fonder, medan det andra i stället skapat dolda reserver genom nedskrivning av värdehandlingar under verkliga värdet. Om de nedskrivna värdehandlingarna förfalla till betalning senare än efter fem år, skulle dessa dolda reserver icke komma att tagas i anspråk för tillskottet, medan det förstnämnda bolaget, vars reserver äro synliga, måste avstå dessa. En sådan olikhet i behandlingen av två bolag på den grund, att de valt formellt olika sätt för sin konsolidering, synes icke riktig. För förutberäkning av överskott erfordras vissa beräkningsgrunder, och avsikten synes vara, att bestämmelserna i kommittéförslagets 16 § skola äga tillämpning beträffande sådana grunder. Man kan emellertid tänka sig, att ett bolag begär stadfästelse å grunder, vilka leda till ett alltför lågt förutberäknat överskott, varigenom en större del än eljest av kostnaden för krigsdödsfall kunde övertältras på de försäkrade. Om Konungen blott skall verkställa sådan prövning av ifrågavarande grunder som avses i lagen om försäkringsrörelse synes det tveksamt, huruvida Konungen kan tvinga ett bolag att antaga grunder, vilka medföra ett större förutberäknat överskott än bolaget självt önskar, då ju detta skulle innebära en ändring i riktning mot mindre betryggande grunder. Försäkringsinspektionen vill med hänsyn till det anförda föreslå, att orden »för fem år» ersättas med uttrycket »enligt av Konungen givna föreskrifter».

*Departements-
chefen.*

Medan enligt kommitténs förslag försäkringsgivaren har att bestrida *hälften* av kostnaden för inträffade krigsdödsfall, har i departementsförslaget upptagits ett stadgande av innehåll, att försäkringsgivaren skall *bidraga* till täckande av kostnaden för krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet. Att bolagets tillskott icke, såsom enligt kommittéförslaget, maximerats till hälften av ifrågavarande kostnad, sammanhänger med det sätt, varpå tillskottet, enligt vad vid redogörelsen för departementsförslagets 13 § skall nämnas, ansetts böra komma till användning. Även enligt departementsförslaget gäller emellertid den maximeringsbestämmelsen, att bolagets tillskott icke skall uppgå till mer än vad som under iakttagande av vissa regler kan

tagas i anspråk genom anlåtande av tillgängligt och förutberäknat överskott å försäkringsgivarens rörelse samt genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv. Såsom tidigare berörts har Svenska livförsäkringsbolags förening, i enlighet med kommitténs förslag till grunder, funnit det förutberäknade överskottet böra begränsas till vad som kan beräknas uppkomma under fem räkenskapsår framåt, medan däremot försäkringsinspektionen ansett, att en dylik bestämmelse i vissa fall skulle kunna leda till ett alltför lågt förutberäknat överskott och att det för övrigt borde föreskrivas, att Konungen skall äga meddela bestämmelser rörande överskottets beräkning. Jag delar inspektionens uppfattning men anser tillika, att i bolagens intresse en yttersta gräns, förslagsvis tio år, bör bestämmas med avseende å den tid, för vilken överskottet skall förutberäknas. Departementsförslaget har avfattats i enlighet härmed.

Försäkringsinspektionen anser i sitt yttrande över kommitténs förslag, att icke blott de av kommittén anvisade fonderna utan även aktie- eller garantikapitalet ävensom i förekommande fall reservfonden och utjämningsfonden böra tagas i anspråk för åstadkommande av bolagets tillskott. Detta vore enligt min mening riktigt och ofrånkomligt, om, såsom enligt inspektionens förslag, försäkringssummorna skulle kunna nedsättas jämväl för de civila. För fullgörande av ett bolags avtalsenliga förpliktelser måste nämligen utan tvivel bolagets samtliga tillgångar stå till disposition. Det torde då vara utslutet att tänka sig, att de civila försäkringstagarna, vilka redan genom avtalen tillförsäkrats fulla försäkringssummor även i händelse av krig, skulle behöva finna sig i en nedsättning av beloppen, innan dessa tillgångar och således däribland vad som motsvarar de av inspektionen angivna fonderna tagits i anspråk. Enligt det förslag däremot, som utvecklats i den allmänna motiveringen, skall liksom enligt kommittéförslaget någon nedsättning icke ske för de civilas vidkommande. Spörsmålet om vilka tillgångar, som skola tagas i anspråk för ifrågavarande tillskott, bör därför utan hänsyntagande till den särskilda synpunkt, som nu berörts, lösas med beaktande av de omständigheter, som eljest kunna inverka på saken. I sådant hänseende må erinras om att bolagen med det av mig förordade förslaget, i motsats till vad som gäller enligt det förslag, som försäkringsinspektionen hösten 1939 framlagt, i betydande utsträckning skola bekosta även krigsdeltagarnas krigsrisk. Det skulle då icke vara tillfredsställande, om bolagen för sådant ändamål eller alltså för att fullgöra förpliktelser, som i efterhand pålagts dem genom lagstiftning, normalt sett skulle behöva anlita fonder, såsom utjämningsfonden och reservfonden, vilka avsatts för andra ändamål än livförsäkringsrörelsen, samt det av utomstående personer på andra villkor tillskjutna aktie- eller garantikapitalet. På grund härav har jag funnit mig böra i förevarande hänseende biträda kommitténs förslag.

Såsom försäkringsinspektionen förordat torde en bestämmelse rörande den ordning, i vilken överskotts- och fondmedel skola tagas i anspråk, böra införas redan i lagen. Denna bestämmelse har jag ansett böra få det materiella innehåll, som kommittén i sitt förslag till grunder angivit. Emellertid synes

Konungen böra kunna föreskriva, att ordningen, där så finnes lämpligt, blir en annan än den, som sålunda för normala fall stadgas.

Sociala försvarsberedskapskommittén har ifrågasatt en bestämmelse av innebörd, att tilläggspremie för krigsriskerna icke skulle få uttagas, om försäkringsfallen äro få. Även enligt min mening bör något hinder mot att underlåta uttagandet, där så med hänsyn till bolagets tillgångar kan ske, icke finnas. Så torde ej heller vara förhållandet med den lydelse, som kommittéförslaget i förevarande hänseende givits. Emellertid synes det å andra sidan knappast vara lämpligt att för vissa fall, där kostnaderna äro ringa, direkt förbjuda, att tilläggspremier skola få uttagas. Principiellt sett böra således bolagen vara berättigade att upptaga tilläggspremier, även om dessa skulle bliva små.

7 §.

Förevarande paragraf motsvaras av 5 § i kommitténs förslag.

Beträffande sistnämnda paragraf har försäkringsinspektionen föreslagit, att, till den del försäkringssumman å en person hos samma försäkringsgivare ej överstege 50,000 kronor, vid krigsdödsfall skulle utan uppskov utbetalas försäkringens återköpsvärde jämte ett i grunderna fastställt ytterligare belopp, motsvarande minst halva risksumman. Däremot skulle, i den mån försäkringen överstege 50,000 kronor, allenast återköpsvärdet komma till utbetalning genast. Till belysning av detta förslag har försäkringsinspektionen anfört i huvudsak följande.

Den regel, som föreslagits för försäkringsbelopp, understigande 50,000 kronor, innebär en något större omedelbar minsta utbetalning än som enligt kommitténs förslag skulle komma ifråga vid krigsdödsfall. Detta framgår av följande jämförelse.

Återköps- värde	Lägsta belopp, som vid en försäkring av 1,000 kronor omedelbart utbetalas vid krigsdödsfall enligt	
	kommitténs förslag	försäkrings- inspektionens förslag
kronor	kronor	kronor
0	500	500
200	500	600
400	600	700
600	733	800
800	867	900
1,000	1,000	1,000

Vid denna jämförelse är emellertid att märka, att krigsdödsfall enligt kommitténs definition är ett begrepp av väsentligt mindre omfång än enligt inspektionens, vilket medför att enligt kommitténs förslag försäkringssummorna i ett stort antal fall skulle komma att utbetalas med fulla belopp. Påfrestningen på bolagen i likviditetshänseende blir därför med all sannolikhet ej större enligt inspektionens förslag än enligt kommitténs förslag.

Medan kommitténs förslag formulerats som en minimibestämmelse och sålunda icke förhindrar bolagen att omedelbart utbetala hela försäkringsbeloppet, angiver bestämmelsen enligt inspektionens förslag direkt det belopp, som skall utbetalas. En dylik anordning är ägnad att förebygga den orättvisa,

som skulle uppstå därigenom, att bolag skulle kunna omedelbart utbetala fulla försäkringssummor, ehuru nedsättning senare skulle komma att visa sig erforderlig. En annan anledning till den föreslagna formuleringen är, att uppskov med utbetalningen ej ansetts böra förekomma annat än i den mån så kan anses erforderligt med hänsyn till likviditetsvårigheter eller sannolikheten för nedsättning av försäkringsbeloppen. I det utkast till grunder, vilket inspektionen upprättat såsom exempel, har stadgats, att försäkringsinspektionen skall bestämma den del av skillnaden mellan försäkringssumma och återköpsvärde, som skall omedelbart utbetalas. Denna del bör kunna bestämmas olika för olika tidsperioder.

I anledning av vad försäkringsinspektionen sålunda yttrat har *Svenska livförsäkringsbolags förening* — som föreslagit, att den omedelbara utbetalningsskyldigheten, oberoende av försäkringssummans storlek, skulle omfatta återköpsvärdet jämte hälften av den del av försäkringarnas sammanlagda risksumma, som icke överstiger 100,000 kronor, och att reduktionen till 50,000 kronor, där försäkringarna äro flera, borde ske i proportion till försäkringarnas risksummor — anfört följande.

Inspektionen förutsätter, att den kvot av risksumman, som omedelbart skall utbetalas, under krigets lopp successivt skulle kunna ändras genom beslut av inspektionen. Någon fast hållpunkt för dylikt beslut kan näppeligen vinnas och förändringarna skulle nog komma att framkalla mera irritation än som uppvägdes av fördelarna. Föreningen håller före att, om högre kvot än det minimum som lagen föreskriver skall utbetalas, bestämmelsen skall — lika för samtliga försäkringsbolag — fastställas av Kungl. Maj:t i grunderna.

Maximeringen bör enligt föreningens mening tillämpas för alla bolag gemensamt, så att en försäkringstagare icke utfår högre omedelbar utbetalning av den anledningen, att han fördelat sina försäkringar på olika försäkringsgivare. Det sistnämnda bleve fallet enligt inspektionens förslag men är givetvis olämpligt, då det bör vara ovidkommande, om försäkring tagits i ett och samma bolag eller fördelats på flera.

Med den av mig förordade utvidgningen av krigsdödsfallsbegreppet kommer uppskovet med utbetalning av en del av försäkringssumman att avse bland annat samtliga dödsfall under kriget och således långt flera dödsfall än förut. Detta blir till fördel för bolagens likviditet. Å andra sidan synes skäligt att, såsom inspektionen föreslagit, storleken av den första utbetalningen i fråga om det stora flertalet försäkringar ökas. Departementsförslaget har avfattats med beaktande härav, därvid beträffande detaljerna följts Svenska livförsäkringsbolags föreningens nyssnämnda förslag. Departements-
chefen.

Uppskovet, som även avses att gälla vid fall av krigsinvaliditet, torde på det skäl, försäkringsinspektionen angivit, böra vara obligatoriskt och ske till en tidpunkt, då tilläggspremierna fastställts och det sålunda blivit uttrönt, om och i vad mån de innehållna försäkringsbeloppen, vad krigsdeltagarna angår, måste nedsättas enligt 13 §. Att försäkringsinspektionen skulle, såsom densamma föreslagit, kunna föreskriva en höjning av den i lagen angivna första utbetalningen, anser jag icke lämpligt. Det torde dock vara tydligt, att en höjning under vissa förhållanden kan vara motiverad. Initiativet till denna höjning liksom det primära ansvaret för densamma synes

emellertid då böra tillkomma icke tillsynsmyndigheten utan bolagen själva. Härvid är också att märka, att höjningen bör kunna avse såväl försäkringarna i gemen som, där detta finnes lämpligt, även enstaka försäkringar. Särskilt vad krigsdeltagarna angår måste emellertid höjningen föregås av en noggrann omprövning, eftersom möjligheten att sedermera nedsätta försäkringssummorna efter dessa försäkringstagare, såsom förut berörts, är beroende på storleken av de belopp, som innehållits.

Såsom av lagtexten framgår har någon skyldighet för försäkringsgivaren att gälda ränta å innehållna belopp icke ansetts böra föreskrivas för tiden före krigspremiens fastställande. Däremot synes det skäligt, att för tiden därefter erlägges ränta, vilken bör utgå efter av Konungen bestämd räntefot.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 6 § i kommitténs förslag.

Försäkringsinspektionen har ansett, att, om samtliga försäkringstagare bilda en gemensam riskgrupp, den övre gränsen för krigspremien kan och bör sänkas från av kommittén föreslagna 10 procent till 5 procent av risksumman. Därest man, yttrar inspektionen, räknar med att ett bolags tillskott uppgår till 5 procent av sammanlagda risksumman, ett tillskott, som flertalet bolag torde kunna åstadkomma, skulle en krigspremie av 10 procent av risksumman innebära en krigsödlighet, uppgående till 15 procent. En dödlighet av denna omfattning skulle emellertid, anför inspektionen, innebära en katastrof för landet av sådana mått, att det måste anses meningslöst att på förhand lagstifta för en dylik situation.

*Departement-
chefen.*

Med hänsyn till vad jag i den allmänna motiveringen anført om att krigspremien borde vara lika för krigsdeltagare och civila har första punkten i kommittéförslagets 6 § funnits böra utgå. Även beträffande paragrafen i övrigt har jag i sak följt försäkringsinspektionen, som jämväl föreslagit, att det av paragrafen borde framgå, att den premie, som maximeras, icke avser exempelvis det årliga krigspremiebeloppet utan den totala krigspremien för ett och samma krigstillstånd. I enlighet med vad i 5 § stadgas därom, att tilläggspremie icke skall erläggas, i den mån sammanlagda risksumman överstiger 200,000 kronor, avser premiens maximering till 5 procent risksumman för försäkringens krigsskyddade del. Därest i något fall risksumman för liv- och invaliditetsförsäkringar å samma person överstiger 200,000 kronor, skall detta, om sammanlagda risksumman för livförsäkringarna enbart ligger inom den krigsskyddade delen, såsom av redogörelsen för 4 § torde framgå, givetvis icke hindra, att krigspremie kan beräknas jämväl med avseende å hela det överskjutande beloppet.

9 §.

Förevarande paragraf motsvaras av 7 § i kommittéförslaget.

Försäkringsinspektionen har beträffande andra stycket i sistnämnda paragraf framhållit, att krigspremie för en försäkring, som nedsattes till fri-

brev, vid dylik nedsättning borde kunna uttagas till den del, som svarade mot det bortfallande försäkringsbeloppet, men däremot icke, såsom lagrummet förulsatte kunna ske, även till den del, som belöpte på kvarstående försäkringssumma, vilket skulle föranleda, att fribrevet bleve lägre än eljest.

Svenska livförsäkringsbolags förening har i detta hänseende anfört bland annat följande.

Inspektionens förslag innebär i så måtto en realändring i förhållande till vad kommittén föreslagit, att vid nedsättning av försäkring det omedelbara fastställandet av krigspremie endast skulle få gälla den upphörande delen av försäkringssumman. Det är naturligtvis riktigt, att ett förtidsfastställande av krigspremie bör i görligaste mån undvikas. Emellertid tala starka skäl för att krigspremie fastställs för hela försäkringen, om försäkringssumman efter nedsättningen blir obetydlig. Så är ofta fallet vid nedsättning till fribrev. Att exempelvis vid ett fribrev å 100 kr. — något som ofta förekommer inom folkförsäkring — först företaga nedsättningen till fribrev och sedan uttaga krigspremie i rater om högst en krona om året samt därefter, om någon del av premien skulle lämnas obetald, ordna densamma som ett förskott å försäkringen, skulle för bolagen medföra meningslös förvaltningsbörd och knappast uppskattas av försäkringstagaren.

Inspektionens uttalande att fribrevet enligt dess förslag blir högre än enligt kommitténs förslag är visserligen riktigt, men därvid måste beaktas, att det något högre fribrevet är förbundet med skyldigheten att för detsamma erlægga en krigspremie, som till sin storlek är likvärdig med kapitalvärdet av ökningen i fribrevssumman.

För tillgodoseende av de synpunkter, som inspektionen och föreningen så- *Departements-*
chefen.
 lunda framlagt, har i andra stycket av departementsförslagets förevarande paragraf stadgats, att krigspremie, som vid nedsättning principiellt sett skall bestämmas allenast för den upphörande delen av försäkringssumman, enligt Konungens förordnande likväl skall kunna fastställas jämväl med avseende å den försäkringssumma, som kvarstår. Tydligt är, att Konungens förordnande härvidlag bör komma till uttryck redan i grunderna och sålunda icke meddelas endast från fall till fall.

10 §.

Paragrafen motsvarar 8 § i kommittéförslaget.

Beträffande sistnämnda paragraf har *försäkringsinspektionen* anfört bland annat följande.

I 8 § stadgas, att försäkringsgivaren skall äga bestämma tiden för erläggande av krigspremie. Då ett sådant stadgande, liksom flera andra bestämmelser i förslaget, är avsett att ersätta ett försäkringsvillkor, varom eljest skolat mellan parterna träffas avtal, synes det inspektionen icke lämpligt att helt överlämna åt den ena parten att träffa avgörande i saken. I brist på möjlighet för parterna att avtala böra myndigheterna hava ett visst inflytande på valet av krigspremies förfallotid. Det synes ligga närmast till hands att stadga, att försäkringsgivarens grunder skola innehålla bestämmelser i ämnet.

Svenska livförsäkringsbolags förening har i förevarande hänseende anfört följande.

Därest frågan om försäkringens giltighet under krigstillstånd kunnat regleras genom avtal, skulle försäkringsgivarens och försäkringstagarens samtliga rättigheter och skyldigheter hava ordnats genom bestämmelser i försäkringsbrevet. Det skulle därvid icke hava mött betänkligheter att i försäkringsbrevet intaga bestämmelsen, att försäkringsgivaren, i likhet med vad som gäller i fråga om förfallodagen för ränta å försäkringslån, ägde att fastställa förfallodagen för krigspremieraterna. Då nu hithörande förhållanden i stället ordnas genom lagstiftning, synas försäkringstagarna med rätta kunna fordra, att lagen göres så fullständig, att samtliga de hithörande bestämmelser, vilka eljest skulle inluta i försäkringsbrevet, intagas i lagen. Det bör icke förutsättas att försäkringstagarna skola skaffa sig tillgång till försäkringsgivarens grunder. Grunderna torde för övrigt i princip endast avse att upptaga erforderliga regler för försäkringsgivaren, huvudsakligen av försäkringsteknisk art, och icke att reglera det privaträttsliga förhållandet mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren.

Det synes därför riktigtast att, i likhet med kommittén, i lagen föreskriva, att krigspremien skall erläggas å tid, som försäkringsgivaren bestämmer. Detta utesluter givetvis icke att i grunderna, om så anses erforderligt, lämnas föreskrift, som härutinnan begränsar försäkringsgivarens handlingsfrihet. Någon olägenhet av att försäkringsgivaren lämnas full frihet att utvälja den för honom och försäkringstagaren lämpligaste tidpunkten torde icke behöva befaras, i synnerhet som påföljd av underlåten premiebetalning icke kan inträda förrän en månad efter anfordran.

Någon anledning att här frågå kommittéförslaget synes sålunda icke föreligga.

*Departements-
chefen.*

I likhet med försäkringsinspektionen anser jag det riktigt, att det allmänna får bestämmanderätt i fråga om den tidpunkt, då ifrågavarande, i lag stadgade tilläggspremie skall vara till betalning förfallen. För sådant ändamål synes böra föreskrivas, att premien skall erläggas å tid, som Konungen — i vederbörande grunder eller på annat sätt — bestämmer.

Beträffande första stycket i förevarande paragraf må i övrigt nämnas, att invaliditetsförsäkringarnas inbegripande föranlett, att orden »för dödsfall» såsom motsats mot »för invaliditetsfall» införts såsom en förtydligande bestämning till begreppet kapitalförsäkring. Därjämte har den årliga krigspremiens storlek preciserats i förhållande till försäkringens krigsskyddade del och ej, såsom enligt kommittéförslaget, i förhållande till försäkringssumman.

Om ett krigspremiebelopp icke erlägges i rätt tid, kunna enligt vad i 11 § stadgas försäkringsgivarens förpliktelser under vissa betingelser nedsättas. Det torde emellertid ej vara tillbörligt, att försäkringsgivaren vid en dylik nedsättning tillgodogör sig mer än just det belopp betalningsförsummelsen avser. Tredje stycket i departementsförslagets 10 § har i enlighet härmed fått en från kommittéförslagets motsvarande stadgande avvikande lydelse, varvid tillika, utan att någon egentlig skillnad avsetts i sak, bestämmelsen, att försäkringsgivaren vid annan nedsättning och vid utbetalning på grund av försäkring skall kunna tillgodogöra sig vad som av krigs-

premie återstår oguldet, funnits böra utbytas mot en bestämmelse, enligt vilken fastställd krigspremie vid dylik nedsättning och utbetalning skall vara till betalning förfallen.

11 §.

Förevarande paragraf motsvarar 9 § i kommittéförslaget.

Försäkringsinspektionen har därom anfört följande.

I 9 § har föreslagits, att därest krigspremiebelopp icke erlägges i rätt tid och beloppet ej heller influtit inom respittid, försäkringsgivarens förpliktelser må kunna nedsättas. Med hänsyn till denna påföljd måste kravet på erläggande av provisorisk krigspremie för försäkringstagaren te sig synnerligen hårt, särskilt om försäkringsgivaren haft täckning för den oguldna krigspremien i försäkringens återköpsvärde. För att mildra bestämmelsen vill inspektionen förorda, att nedsättning icke må ske, såvitt försäkringens återköpsvärde, till den del detsamma icke är utnyttjat genom redan beviljat förskott å försäkringssumman, förslår till täckande av den oguldna premien.

Då det kan tänkas, att i 9 § andra stycket avsedda panträtter icke anmälts till försäkringsgivaren före lagens trädande i kraft, synes tillfälle böra beredas vederbörande att inom viss tid därefter göra sådan anmälan. Inspektionen vill förorda en tid av tre månader från det lagen trätt i kraft.

Svenska livförsäkringsbolags förening har i förevarande hänseende anfört i huvudsak följande.

Då inspektionen i motiveringen uttalar, att den av kommittén föreslagna påföljden av försummelse att erlagga krigspremie är synnerligen hård, torde detta bero på en feltolkning av bestämmelsens innebörd. Såsom föreningen uppfattar kommitténs förslag innebär detta tvärtom ett mjukare förfarings-sätt än inspektionens förslag att automatiskt, där så ske kan, uttaga krigspremien ur återköpsvärdet men i motsatt fall låta försäkringen upphöra. Täckningen av den oguldna krigspremien sker enligt kommitténs förslag genom en nedsättning av försäkringssumman, men detta utesluter ingalunda, att den som så önskar i stället får använda återköpsvärdet (förskott å försäkringen). Tankegången i kommitténs förslag kan sägas vara, att återköpsvärdet reduceras med kapitalvärdet av obetalda krigspremier och detta sedan räknas om i en nedsättning av försäkringssumman. Så långt kunna de båda anordningarna anses likvärdiga. Företrädet hos kommitténs förslag ligger däruti, att täckande av krigspremien genom nedsättning kan i betydande utsträckning tillämpas även då återköpsvärde icke finnes eller till följd av pantsättning icke är disponibelt. Icke blott för den enskilde försäkringstagaren får saken betydelse utan även för hela rörelsen, då vid kommitténs förslag risken för annullationsförluster till följd av obetald krigspremie är mindre än enligt inspektionens förslag.

Jag har beträffande första stycket i denna paragraf ej funnit skäl frångå kommittéförslaget, vilket i förevarande hänseende synes böra tolkas på sätt Svenska livförsäkringsbolags förening utvecklat. Ej heller synes den ändring böra vidtagas, som inspektionen föreslagit med avseende å andra stycket. Principen om försäkringsgivarens underrättande angående den pant-rätt i försäkringen, som annan person utfäster, är icke ny, och den omständigheten, att förevarande lag anknyter vissa rättsverkningar till en dylik underrättelse, synes därför icke böra föranleda, att någon utsträckt tid för

*Departements-
chefen.*

underrättelsen stadgas. Det olika uttryckssätt i förhållande till kommitténs förslag, som departementsförslaget använder i andra stycket, har tillkommit i förtydligande syfte och avser icke någon ändring i sak.

12 §.

Paragrafen är lika med 10 § i kommitténs förslag.

13 §.

Förevarande paragraf motsvarar 12 § i kommittéförslaget jämte de bestämmelser, som kommittén upptagit i §§ 3 och 4 i sitt förslag till grunder.

Försäkringsinspektionen har i förevarande hänseenden föreslagit ett stadgande, som, med användande av departementsförslagets numrering av motsvarande paragrafer, är av följande lydelse:

»Om sammanlagda risksummorna för försäkringar, som drabbats av krigsdödsfall, överstiga sammanlagda beloppet av på tiden för krigstillståndet belöpande riskpremier och de krigspremier, som försäkringsgivaren enligt 9 § andra stycket äger uppbära, skall av skillnaden (överkostnaden) hälften täckas genom tillskott av bolaget och hälften genom krigspremier för försäkringar, som bestå vid den tidpunkt, då krigspremien enligt 9 § första stycket fastställles. Dock skall, om sammanlagda beloppet av de högsta krigspremier, som enligt 8 § må uttagas för sistnämnda försäkringar, ej förslår till täckande av halva överkostnaden, återstoden täckas genom höjning av bolagets tillskott. Likaså skall, om det högsta belopp, som bolaget enligt 6 § må tillskjuta, ej förslår till täckande av halva överkostnaden, återstoden täckas genom höjning av krigspremierna. Förslår sammanlagda beloppet av nämnda högsta krigspremier jämte det högsta belopp, som bolaget må tillskjuta, ej till täckande av hela överkostnaden, skall återstoden täckas genom att försäkringsbelopp, vilka enligt 7 § innehållits, nedsättas i förhållande till storleken av försäkringarnas risksummor.»

Till utveckling av detta förslag har inspektionen anfört bland annat följande (paragrafnumreringen ändrad till överensstämmelse med departementsförslaget).

I kommitténs förslag har huvudparten av dessa bestämmelser placerats i grunderna, men enligt inspektionens mening böra de införas i lagen.

För att belysa innebörden av inspektionens förslag i fråga om storleken av krigspremie, tillskott och eventuell nedsättning må följande två exempel anföras.

Exempel 1. Maximum för bolagets tillskott enligt 6 § antages utgöra 3 % av bolagets sammanlagda risksumma.

Överkostnad i % av bolagets sammanlagda risksumma	Av överkostnaden täckes, räknat i % av sammanlagda risksumman,		
	genom krigspremier	genom tillskott	genom nedsättning av försäkringsbelopp för krigsdödsfall
4	2	2	—
7	4	3	—
9	5	3	1

Exempel 2. Maximum för bolagets tillskott enligt 6 § antages utgöra 7 % av bolagets sammanlagda risksumma.

Överkostnad i % av bolagets sammanlagda risksumma	Av överkostnaden täckes, räknat i % av sammanlagda risksumman,		
	genom krigs-premier	genom tillskott	genom nedsättning av försäkringsbelopp för krigsdödsfall
8	4	4	—
11	5	6	—
13	5	7	1

I de fall, då varken sammanlagda krigspremierna eller bolagets tillskott uppnå sina i 8 och 6 §§ angivna maximum, blir bolagets tillskott enligt inspektionens förslag sannolikt något mindre än enligt kommitténs förslag, då man torde kunna räkna med, att överkostnaden kommer att bli mindre än kostnaden för krigsdödsfall. Skillnaden torde dock icke vara betydande. Om däremot halva överkostnaden ej kan täckas genom krigspremier på grund av bestämmelsen i 8 §, skall enligt inspektionens förslag bolagets tillskott höjas, varför i detta fall tillskottet kan bli högre än enligt kommitténs förslag. Härvid är att märka, att detta kan inträffa endast om bolagets maximala tillskott enligt 6 § överstiger 5 % av bolagets sammanlagda risksumma och endast om överdödligheten under kriget överstiger 10 %. Man torde kunna förutsätta, att ett krig med så hög överdödlighet som följd även skulle medföra så genomgripande omvälvningar av ekonomisk art, att det knappast kan anses rimligt, att bolagen skulle sitta med bibehållna fria fonder utöver i 6 § angiven gräns, medan försäkringsbeloppen för krigsdödsfall nedsattes.

Det må framhållas, att regeln för bestämmande av tillskott och krigspremier kan synas mer komplicerad än enligt kommitténs förslag, vilket emellertid ingalunda är fallet. I kommitténs förslag återfinnes nämligen den fullständiga regeln icke i lagtexten utan först i grunderna.

Såvitt förevarande paragraf berör försäkringssummornas nedsättning, har jag redan i den allmänna motiveringen redogjort för paragrafens innebörd. Här må blott tilläggas, att nedsättningen givetvis icke bör avse annat än försäkringarnas krigsskyddade del. I departementsförslaget har i övrigt upptagits regler om krigspremiernas och bolagstillskottets användning, i vilket avseende jag sålunda anslutit mig till försäkringsinspektionens uppfattning, att dylika regler böra införas redan i lagen och icke endast komma till uttryck i bolagens grunder. Reglerna i fråga, vilka bland annat innebära, att bolagstillskottet under vissa förhållanden kan komma att utgöra mera än vad som motsvarar halva kostnaden för krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet, äro i stort sett lika med dem, som upptagits i inspektionens nyss återgivna förslag. Detta förslag, mot vilket Svenska livförsäkringsbolags förening i sitt utlåtande icke framställt någon erinran, synes mig innebära en mera rationell och framför allt enklare lösning än den, som kommittén anvisat i sitt förslag till grunder. Departementsförslaget innebär emellertid härutinnan, bortsett från redaktionella jämkningar och den ändring, som föranletts av invaliditetsfallens inbegripande, i visst avseende en olikhet mot vad inspektionen föreslagit. Sålunda gäller enligt inspektionens förslag, att överkostnad skall anses föreligga allenast för det fall, att sammanlagda risk-

*Departements-
chefen.*

summorna för försäkringar, som drabbats av krigsdödsfall, överstiga riskpremierna jämte de krigspremier, som enligt 9 § andra stycket på förhand fastställts. Det har emellertid för mig synts lämpligare att i stället bestämma överkostnaden såsom skillnaden mellan risksummorna och riskpremierna enbart. Härigenom komma de förhandsfastställda krigspremierna att inverka mer sänkande på försäkringstagarnas del i överkostnaden än enligt inspektionens förslag. Ett exempel åskådliggör detta. Om krigsdödsfalls- och krigsinvaliditetskostnaden betecknas med talet 1,000 samt de förhandsfastställda krigspremierna med talet 100, skulle överkostnaden enligt inspektionens förslag utgöra 900, varav alltså ytterligare 450 skulle uttagas genom krigspremier *utöver* de förhandsfastställda 100. Med det av mig förordade förslaget däremot blir överkostnaden 1,000, varav 500 med *avdrag* för de förhandsfastställda 100 skall uttagas genom krigspremier. Det må emellertid anmärkas, att bolagstillskottet med det av mig föreslagna överkostnadsbegreppet under vissa omständigheter, nämligen om redan de förhandsfastställda krigspremierna utgöra mer än halva överkostnaden, blir i motsvarande mån mindre än hälften. Någon bestämmelse, innebärande exempelvis återbäring av krigspremierna, har jag emellertid icke ansett mig böra föreslå för denna ganska teoretiska eventualitet.

14 §.

Paragrafen motsvarar 13 § i kommittéförslaget.

Försäkringsinspektionen har anfört, att bestämmelsen om att vid beräkning av premiereserv krigspremie kunde inräknas i reservpremien vore obehörlig. Enligt inspektionens mening utgjorde nämligen denna bestämmelse icke något undantag från föreskrifterna i lagen om försäkringsrörelse om beräkning av premiereserv, varför förhållandet lämpligen kunde regleras genom föreskrift i grunderna, så mycket mer som premiereservens storlek icke direkt vore av betydelse för förhållandet mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren. Kommitténs förslag, att premiereserven skulle få minskas med belopp, motsvarande bolagets tillskott, hade, framhåller inspektionen, motiverats med de svårigheter vid redovisningen av försäkringsfonden, som på grund av bestämmelserna i 215 § lagen om försäkringsrörelse kunde uppstå vid överföring till premiereserven av fria fonder. Enligt inspektionens mening borde dessa svårigheter icke föranleda mindre avsättning till premiereserv utan i stället en lättnad i bestämmelserna i sistnämnda paragraf.

Svenska livförsäkringsbolags förening har beträffande kommittéförslagets 13 § anfört i huvudsak följande.

Inspektionen har ansett, att paragrafen i sin helhet bör utgå, sedan inspektionen föreslagit vissa lättnader i föreskrifterna för redovisning av försäkringsfond (215 § lagen om försäkringsrörelse). Att kommittén upptagit en bestämmelse om att krigspremie må inräknas i reservpremien har uppenbarligen sin grund däri, att man vid krigspremiens beräkning icke tagit hänsyn till omkostnader och följaktligen frångått den bruttometod för premiereservberäkningen, som föreskrives i 213 § lagen om försäkringsrörelse. Någon saklig invändning häremot har inspektionen icke framfört.

Bolagets tillskott består av två delar, nämligen dels vissa fria fonder, dels ett förutberäknat överskott. Den förra delen av tillskottet torde som regel

omedelbart kunna frigöras för premiereservavsättning, om de av inspektionen föreslagna lättnaderna beträffande försäkringsfondens redovisning komma till stånd, och kan då överhuvud icke ifrågakomma som tillgångspost vid premiereservberäkningen.

Den del av bolagets tillskott, som utgöres av förutberäknad vinst, framkommer dels genom modifikation av antagandena rörande räntefot, dödlighet, omkostnader m. m., dels genom en med hänsyn till beräknad framtida öVERRÄNTA gjord uppvärdering av tillgångarna. Det är naturligtvis ovidkommande, huruvida premiereserven räknas brutto och tillskottet uppföres som tillgång, eller saldering sker på sätt kommittén föreslagit. Av vikt är endast, att lagen innehåller en klar och uttrycklig föreskrift, som säkerställer bolagens rätt att i första ordningens grunder tillgodogöra sig den del av tillskottet, som först senare kan disponeras som inkomst.

En bestämmelse om att bolagets tillskott, i mån detsamma först längre fram kan upptagas som inkomst, skall få användas till täckning av kapitalvärdet av bolagets förpliktelser synes alltså ofrånkomlig.

Det system kommittén föreslagit står i full överensstämmelse med den teknik, som sedan flera år tillbaka tillämpas för förstärkning av premiereserven vid övergång till lägre räntefot. Denna förstärkning är nämligen baserad på en förutberäkning av överskott. Premiereserven förstärkes härvid icke hastigare än överskotten bliva disponibla som inkomst i vinst- och förlusträkningen.

Såsom föreningen framhållit, torde det vara ganska betydelselöst, om premiereserven i förevarande sammanhang räknas brutto och bolagets tillskott uppföres som tillgång eller om i stället en saldering härutinnan sker. Jag har emellertid i fråga om denna rent tekniska bestämmelse följt ett förslag, som försäkringsinspektionen framlagt vid ärendets beredning inom departementet. Härvid har också föreslagits en bestämmelse, vilken saknar motsvarighet i kommittéförslaget och som utsäger, att försäkringsgivaren får uppföra sådant förutberäknat överskott å rörelsen, som avses i 6 §, såsom tillgång i sin balansräkning.

Departements-
chefen.

15 §.

Förevarande paragraf motsvaras av 14 § i kommitténs förslag.

Beträffande sistnämnda paragraf har Svenska livförsäkringsbolags förening i sitt yttrande över kommittéförslaget anfört i huvudsak följande.

Detta stadgande synes oss böra utgå.

Sedan de svenska livbolagen träffat överenskommelse om likalydande krigsvillkor för alla försäkringar fr. o. m. den 1 oktober 1939, varigenom man på bästa sätt sökt bereda försäkringsskydd jämväl under krig, synes något ingripande från lagstiftarnas sida härutinnan icke för närvarande vara av behovet påkallat. Tvärtom anse vi ett ingripande, varigenom försäkringsgivare och försäkringstagare så att säga fastläsas vid 1939 års grunder, direkt olämpligt. Den föreslagna lagen synes därför böra inskränkas till att uteslutande reglera äldre försäkringars krigsförhållanden.

Vad beträffar 1939 års grunder må i detta sammanhang framhållas, att det torde vara tivelaktigt, om dessa grunder, som tillkommit inför den hotande krigsfaran under hösten 1939, representera den under alla förhållanden lämpligaste lösningen av hithörande problem. Andra länder hava gått fram efter

andra linjer, och det synes oss högst sannolikt, att den erfarenhet, som efterhand vinnes, kan göra vissa modifikationer i 1939 års grunder ofrånkomliga. Sålunda kunna både utvidgningar och — vad som i nu förevarande hänseende är av särskilt intresse — vissa inskränkningar i försäkringsgivarens ansvarighet i förhållande till 1939 års grunder finnas ändamålsenliga. Den i 1939 års grunder tillämpade kategoriklyvningen vid dödsfallsreglering exempelvis synes icke vara ur alla synpunkter lämplig utan kan behöva ändras. Enligt av oss föreslagen ändring skulle sålunda bolagens ansvarighet för krigsdeltagares civildödsfall minskas genom att en del av försäkringssumman vid dödsfall innehålles. Man skulle å andra sidan också kunna tänka sig, att krigsdeltagarna av någon anledning ansåges böra beredas vissa förmåner på de civila bekostnad. En lagstiftning på sätt kommitterade föreslagit skulle här kunna lägga hinder i vägen för en sund utveckling.

Försäkringsinspektionen har anfört bland annat följande.

Enligt inspektionens åsikt äro icke heller de försäkringsavtal, som träffats med stöd av de av Kungl. Maj:t den 29 september 1939 fastställda grunderna, tillfredsställande. Lagstiftningen bör därför omfatta alla de försäkringar, som avslutats innan nya enhetliga allmänna försäkringsvillkor beträffande försäkringsgivarens ansvarighet hunnit genomföras. För att påskynda införandet av dessa nya villkor föreslår inspektionen därjämte, att lagen ej skall omfatta försäkring, som tecknats senare än tre månader efter lagens ikraftträdande.

Inspektionen har för sin del intet emot att, såsom föreningen föreslagit, 14 § i sin nuvarande avfattning utgår. Konsekvensen av 3 § i kommitténs förslag fordrar emellertid enligt inspektionens uppfattning, att en uppdelning av försäkrade på sådana som »tjänstgöra vid eller eljest åtfölja svenska krigsmakten» och sådana, beträffande vilka detta icke är fallet, icke får ske i avtal enligt nya villkor.

I sitt senare utlåtande har *Svenska livförsäkringsbolags förening* anfört bland annat följande.

Enligt föreningens uppfattning böra försäkringar, som meddelats enligt grunderna av den 29 september 1939 och för vilka nya krigsvillkor gälla, icke omfattas av den föreslagna lagstiftningen. Även om dessa villkor icke innebära den under alla omständigheter bästa lösningen, synes det opåkallat att redan nu genom en tvångslagstiftning sätta dem ur kraft.

Med hänsyn till bristerna i de gamla krigsvillkoren kan det anses motiverat att i fråga om de äldre försäkringarna taga i anspråk inom bolaget uppsamlade medel för nedbringande av kostnaderna för krigsskyddet. När det däremot gäller utformandet av krigsvillkor för nya försäkringar har man att taga hänsyn dels till att tidigare uppsamlade medel icke kunna utan vidare tillgripas för täckande av krigsdödsfallskostnaderna, dels till nödvändigheten att i görligaste mån minska det moturval, för vilket bolagen kunna utsättas därigenom att stora försäkringar tecknas å personer, särskilt utsatta för krigsrisk.

Skulle de förnyade överväganden i fråga om krigsvillkorens utformning, som väl under den närmaste tiden lära komma att företagas, föranleda ändrade krigsvillkor för försäkringar, som tecknas efter viss framtida tidpunkt, kan det naturligtvis sättas i fråga att då modifiera krigsvillkoren för de försäkringar, som meddelats enligt grunderna av den 29 september 1939.

Såsom framgår av vad föreningen tidigare uttalat anser föreningen, att

man icke för närvarande kan taga ställning till innehållet i de krigsvillkor, som kunna komma att gälla för nya försäkringar. Något behov av lagstiftning för reglering av de kommande krigsvillkorens innehåll synes icke föreligga. Anses lagstiftning emellertid i denna del erforderlig, bör den enligt föreningens mening så utformas, att de allmänna krigsvillkoren skola intagas i försäkringsgivarens av Kungl. Maj:ts stadfästa grunder.

I likhet med kommittén anser jag det uppenbart, att, om ifrågavarande förbehåll om ansvarighetsfrihet genom lagen upphäves beträffande äldre försäkringar, garantier också måste finnas för att olämpliga förbehåll icke komma att träffas i fråga om framdeles tecknade försäkringar. Det allmänna måste med andra ord kunna kontrollera vad som i dessa avseenden framgent kommer i fråga. Att lagstiftningen, såsom Svenska livförsäkringsbolags förening ansett, uteslutande bör taga sikte på äldre försäkringar anser jag med hänsyn härtill icke vara riktigt. Föreningen har emellertid därjämte invänt, att, om en bestämmelse befundes erforderlig för blivande försäkringar, det i varje fall syntes olämpligt, att bestämmelsen, på sätt kommittén föreslagit, fastlöstes vid 1939 års grunder, vilka måhända icke representerade den bästa lösningen av hithörande problem. Denna invändning torde vara berättigad. Enligt min mening bör det vara lämpligare att föreskriva, att blivande försäkringsavtal icke utan vederbörande myndighets medgivande få innehålla förbehåll för krigstillstånd av sådan innebörd, att försäkringsgivaren helt eller delvis fritager sig från ansvarighet. Försäkringsinspektionens uppfattning, att lagens bestämmelser om krigspremier och bolagstillskott m. m. böra göras tillämpliga även på de försäkringar, som tillkommit enligt de hösten 1939 tillkomna grunderna, kan jag icke biträda. Det torde nämligen knappast vara lämpligt och synes ej heller behövt att i förevarande sammanhang sätta dessa helt nyligen tillkomna krigsvillkor ur kraft. Den av mig nyss förordade bestämmelsen torde därför böra avse allenast framdeles, senare än tre månader från lagens ikraftträdande meddelade försäkringar. Bestämmelsen innebär emellertid, att bolagen efter nämnda tidpunkt icke skola vara berättigade att utan vederbörligt tillstånd meddela försäkringar enligt de hösten 1939 tillkomna grunderna, när ju dessa innebära, att bolagen i vissa avseenden helt eller delvis fritaga sig från ansvarighet.

16 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i kommittéförslaget, har tillkommit på initiativ av *försäkringsinspektionen*, som framhållit, att, då vinstfonder och premieåterbäringsreserv kunde behöva tillgripas för bestridande av bolagens tillskott, dessa fonder under kriget icke borde minskas genom utbetalning, men att utbetalning borde vara medgiven till försäkringstagare, vars försäkring upphört före kriget.

Jag har beträffande förevarande bestämmelse, såsom av densamma framgår, principiellt sett anslutit mig till försäkringsinspektionens uppfattning. Det avgörande torde emellertid böra vara, om vinsten tilldelas, d. v. s. be-

slutas, före eller efter krigstillståndets inträdande. Om således vinstutdelning i vanlig ordning beslutats före krigstillståndets inträde, synes det icke böra vara något hinder för att detta beslut skall kunna effektueras, även sedan kriget tagit sin början. Utdelning till aktieägare och garantier synes i förevarande hänseenden böra jämföras med utdelning till försäkringstagarna. Det torde vidare vara lämpligt att, såsom i paragrafen föreslagits, Konungen för särskilt fall skall kunna medgiva dispens från bestämmelsens innehåll. Då i paragrafen endast talas om den vinst eller ränta, som härrör från livförsäkringsrörelsen, avses härmed att från bestämmelsens tillämpning utesluta motsvarande avkastning från bolagets eventuella brandförsäkringsrörelse men däremot givetvis icke vad som från finansförvaltningen tillföres livförsäkringsrörelsen.

Paragrafens andra stycke har sin motsvarighet i tredje stycket av 46 respektive 147 § lagen om försäkringsrörelse.

17 §.

Denna paragraf motsvarar 16 § i kommitténs förslag.

18 §.

Paragrafen motsvarar 19 § i kommittéförslaget.

Beträffande sistnämnda paragraf har *försäkringsinspektionen* anfört följande.

Då det kan tänkas, att Kungl. Maj:t genom föreskrift i försäkringsgivarens grunder tillägger inspektionen viss befogenhet att meddela föreskrift som angår lagens tillämpning, torde kunna ifrågasättas, huruvida icke i första stycket böra efter »med stöd av lagen» inskjutas orden »eller försäkringsinspektionen på grund av Konungens bemyndigande». Då det vidare kan förekomma, att i grunder för utländsk försäkringsanstalt bestämts att viss regel skall tillämpas, där inspektionen ej annorlunda förordnar, synes lämpligt att i andra stycket uttrycka att jämväl avvikelser från dylikt förordnande skall kunna medföra samma verkan som eljest avses i förevarande paragraf.

*Departements-
chefen.*

De av försäkringsinspektionen berörda förhållandena torde äga motsvarigheter i andra grunder än de i denna lag avsedda, utan att någon särskild bestämmelse för den skull hittills erfordrats. Liksom 228 § lagen om försäkringsrörelse respektive 10 § lagen om de utländska anstalterna blir tillämplig vid avvikelser från grunderna, synes det vara naturligt, att dessa paragrafer komma att gälla även vid avvikelser från vad som med stöd av grunderna förordnats. Den av inspektionen förordade ändringen i kommittéförslaget har jag med hänsyn härtill icke funnit erforderlig.

Däremot har den nyinförda bestämmelsen i 16 § funnits böra föranleda ett stadgande, enligt vilket vad i 113 och 208 §§ lagen om försäkringsrörelse sägs skall gälla även beträffande avvikelser från förevarande lag. I sistnämnda båda paragrafer stadgas skadeståndsskyldighet i förhållande till tredje man för styrelseledamöter m. fl., om dessa göra sig skyldiga till överträdelse av lagen.

19 §.

Förevarande paragraf, vilken liksom 16 § ej har någon motsvarighet i kommittéförslaget, ansluter sig till bestämmelserna i 258 § 5) och 260 § lagen om försäkringsrörelse.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över det i överensstämmelse med vad sålunda anförts överarbetade förslaget till *lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig*, av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.

Bilaga.

F ö r s l a g
till
L a g
med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å sådan kapital- eller livränteförsäkring för dödsfall samt invaliditetsförsäkring, som inländskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med verksamhet i Sverige meddelat å svensk medborgare eller å utlänning med hemvist här i riket; dock att, beträffande invaliditetsförsäkring, lagen äger tillämpning allenast därest försäkringen avser premiefrielse för livförsäkring eller meddelats av inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, eller förenats med livränteförsäkring för livsfall under sådant villkor, att invaliditetsförsäkringen upphör om livförsäkringen upphör.

Vad i lagen stadgas skall icke gälla återförsäkring samt ej heller försäkring, vilken meddelats av anstalt, som utom återförsäkring endast meddelar kollektiv försäkring, eller av anstalt, som avses i 264 § lagen om försäkringsrörelse.

2 §.

I denna lag förstås med

äldre försäkring sådan liv- eller invaliditetsförsäkring, som meddelats före lagens ikraftträdande eller inom tre månader efter det lagen trätt i kraft, dock ej livförsäkring enligt de grunder, som Konungen den 29 september 1939 stadfäst,

krigstillstånd krig, vari Sverige befinner sig, eller annat sådant tillstånd, som av Konungen med avseende å denna lags tillämplighet jämfästas med krig,

krigsdeltagare sådan försäkrad, vilken lyder under strafflagen för krigsmakten,

krigspremie sådan tilläggspremie, som betingas av krigstillstånd,

krigsdödsfall sådant dödsfall och *krigsinvaliditet* sådan invaliditet, som inträffat under krigstillstånd eller som föranletts av krigshandling under tid då krigstillstånd råder och inträffat inom ett år efter krigstillståndets upphörande, samt

risksumma, vid kapitalförsäkring för dödsfall skillnaden mellan försäkringssumman och återköpsvärdet och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

3 §.

Bestämmelserna i 4—14 §§ skola hava avseende allenast å äldre försäkring; och äger Konungen härvid beträffande äldre invaliditetsförsäkring, som meddelats av inländskt bolag, och äldre livförsäkring, som meddelats av sådant inländskt bolag, vars rörelse i huvudsak omfattar livränteförsäkring, medgiva avvikelser från vad i dessa paragrafer stadgas. Beträffande äldre invaliditetsförsäkring, som meddelats av utländsk anstalt, äger försäkringsinspektionen medgiva avvikelser, som nu sagts.

Konungen äger i fråga om försäkring, som meddelats av utländsk anstalt, förordna, att vad i 4—14 §§ stadgas ej skall äga tillämpning.

4 §.

Har i försäkringsavtal förbehåll träffats, enligt vilket försäkringsgivaren helt eller delvis kan bli fri från ansvarighet på den grund, att den försäkrade under krigstillstånd tjänstgjort vid eller eljest åtföljt svenska krigsmakten, eller emedan försäkringsfallet har samband med krigstillstånd, må sådant förbehåll ej åberopas.

Utän hinder av vad nu sagts skall dock förbehållet gälla, i den mån försäkringens risksumma överstiger tvåhundrausen kronor. Hava å samma person flera äldre livförsäkringar meddelats av en eller flera försäkringsgivare, skall härvid, om ej Konungen annorlunda förordnar, sammanlagda risksumman avses; och skall, där ej annat avtal träffats, risksumman för det belopp, för vilket förbehållet icke får åberopas (*försäkringarnas krigsskyddade del*), fördelas på försäkringarna i förhållande till dessas risksummor.

5 §.

Försäkringstagare skall vara skyldig att erlægga krigspremie, ändock att sådan skyldighet icke åligger honom enligt försäkringsavtalet.

Skyldighet, som nu sagts, skall dock ej föreligga med avseende å det belopp av försäkringen, som överstiger dennas krigsskyddade del.

6 §.

Försäkringsgivare skall genom tillskott bidra till täckande av kostnaden för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet, dock ej med större belopp än som, utan att tryggheten för gällande försäkringsavtal äventyras eller enskilda försäkringstagares rätt förnärmas, kan tagas i anspråk genom anlitanande av såväl tillgängligt som för tio år enligt av Konungen meddelade bestämmelser förutberäknat överskott å försäkringsgivarens rörelse samt frigöras genom nedsättning av utjämningsreserv, vinstfonder, säkerhetsfond och premieåterbäringsreserv.

Med överskotts- och fondmedel, som nu sagts, skall allenast avses vad som av dessa medel belöper på äldre försäkringars krigsskyddade del. Där ej Konungen annorlunda förordnar, skola tillgängliga och förutberäknade överskottsmedel tagas i anspråk före fondmedlen och fondmedlen frigöras i den ordning, som gäller för täckande av förlust.

7 §.

Vid krigsdödsfall eller fall av krigsinvaliditet skall å försäkringen betalning i vanlig ordning ske till ett belopp, som, därest Konungen ej medgivit förhöjning, motsvarar försäkringens återköpsvärde, ökat med hälften av den del av risksumman, som icke överstiger etthundratusen kronor. Hava å samma person flera äldre livförsäkringar meddelats av en eller flera försäkringsgivare, skall härvid sammanlagda risksumman avses. Å var försäkring skall i sådant fall betalning i vanlig ordning ske till så stor del av dess risksumma, som svarar mot risksumman för försäkringens krigsskyddade del.

Återstoden må ej utgivas förr än krigspremien fastställts enligt 9 § första stycket; och må, om så erfordras, betalningen uppskjutas ytterligare högst ett år. Å ogulden del skall från det krigspremien fastställts gäldas ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

8 §.

Krigspremien må för samma krigstillstånd icke överstiga en tjugondel av den högsta risksumma för försäkringens krigsskyddade del, som under krigstillståndet gällt för försäkringen, varvid med risksumma vid försäkring å flera personers liv förstås summan av de för en var försäkrad beräknade risksummorna.

9 §.

Fastställande av krigspremie skall ske efter det krigstillståndet upphört och vid en tidpunkt, då kostnaden för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet är känd, dock icke senare än två år från upphörandet.

Utan hinder av vad nu sagts må i fråga om försäkring, som före nämnda tidpunkt helt eller delvis upphör av annan orsak än krigsdödsfall, krigspremien kunna fastställas vid försäkringens upphörande; dock att beträffande försäkring, som upphör till viss del, fastställandet, där ej Konungen annorlunda förordnar, skall avse allenast denna del.

Vid fastställande av krigspremie må utjämning kunna ske mellan försäkringsgivare, vilka därom träffat avtal.

10 §.

Krigspremie skall erläggas å tid, som Konungen bestämmer; dock att under ett år icke må fordras betalning, som överstiger vid kapitalförsäkring för dödsfall å en persons liv en hundradel av försäkringens krigsskyddade del och vid annan försäkring ett med hänsyn till försäkringsformen bestämt motsvarande belopp.

I avräkning å blivande krigspremie må, från det krigstillståndet inträtt, provisorisk krigspremie kunna uttagas. Vad i första stycket stadgas om bestämmande av tid för krigspremiens erläggande och om den högsta årliga betalning, som må fordras, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om provisorisk krigspremie.

Utän hinder av vad i första stycket stadgas skall vid utbetalning på grund av försäkring och då försäkring nedsättes av annan anledning än i 11 § första stycket sägs fastställd krigspremie vara till betalning förfallen.

11 §.

Erlägges icke krigspremiebelopp i rätt tid och har beloppet ej heller influtit inom en månad från anfordran, som gjorts efter förfalldagen, må försäkringsgivarens förpliktelser kunna nedsättas.

Har försäkringsgivaren, innan denna lag trätt i kraft, behörigen underrättats om att panträtt utfästas i försäkringen, må nedsättning, som sägs i första stycket, icke föranleda, att pantens värde blir mindre än vid tiden för lagens ikraftträdande.

12 §.

Krigspremiebelopp, som försäkringsgivaren icke kan tillgodogöra sig vid utbetalning på grund av försäkringen eller genom nedsättning, må ej uttagas.

13 §.

Om, beträffande försäkringarnas krigsskyddade del, de sammanlagda risksummorna för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet överstiga sammanlagda beloppet av de på tiden för krigstillståndet belöpande riskpremier, som tillkomma försäkringsgivaren, skall skillnaden (överkostnaden) till hälften täckas genom krigspremier och till återstoden genom det tillskott, som avses i 6 §.

Förslår icke sammanlagda beloppet av de krigspremier, som kunna enligt 8 § uttagas, till täckande av halva överkostnaden, skall återstoden täckas genom att, med iakttagande av de begränsningar, som stadgas i 6 §, försäkringsgivarens tillskott höjes. På motsvarande sätt skall, om det högsta belopp, varmed försäkringsgivaren enligt 6 § må bidra, icke förslår till täckande av halva överkostnaden, återstoden täckas genom att, med iakttagande av den i 8 § stadgade begränsningen, krigspremierna höjas.

Förslår icke sammanlagda beloppet av de krigspremier och det tillskott, som nu sagts, till täckande av hela överkostnaden, skall återstoden täckas genom att sådana enligt 7 § innehållna belopp inom försäkringarnas krigsskyddade del, som avse försäkrade, för vilka försäkringsfallet inträffat under tid då de varit krigsdeltagare eller föranletts av krigshandling under dylik tid, nedsättas med belopp, som stå i förhållande till försäkringarnas risksummor.

14 §.

Konungen äger medgiva, att försäkringsfonden må till belopp motsvarande försäkringsgivarens tillskott eller, innan tillskottet fastställts, vad försäk-

ringsgivaren beräknas skola tillskjuta för inträffade krigsdödsfall och fall av krigsinvaliditet redovisas jämväl i tillgångar av annan art än i 215 § lagen om försäkringsrörelse sägs.

Sådant förutberäknat överskott, som avses i 6 §, må i försäkringsgivarens balansräkning uppföras som tillgång.

15 §.

Försäkringsavtal, som slutes senare än tre månader efter lagens ikraftträdande, må ej utan Konungens eller, beträffande utländsk anstalt, försäkringsinspektionens medgivande innehålla förbehåll för krigstillstånd av sådan innebörd, att försäkringsgivaren helt eller delvis fritager sig från ansvarighet.

16 §.

Under krigstillstånd och tills krigspremien enligt 9 § första stycket fastställts må, om ej Konungen för särskilt fall annorlunda bestämmer, beslut icke fattas om utdelning av vinst eller ränta, härrörande från livförsäkringsrörelse.

Varder utdelning beslutad och verkställd i strid med vad i första stycket stadgas, vare de, som uppburit sådan utdelning, skyldiga att återbära densamma; och skola de, som deltagit i beslutet, en för alla och alla för en, ansvara för brist, som vid återbäringen kan uppkomma.

17 §.

För tillämpningen av vad i 4—15 §§ stadgas skola grunder upprättas.

Vad i lagen om försäkringsrörelse stadgas om grunder skall i tillämpliga delar gälla inländskt bolags grunder enligt denna lag.

I fråga om utländsk anstalt skall fastställelse å grunderna sökas hos försäkringsinspektionen. Inspektionen prövar grundernas överensstämmelse med denna lag samt om och i vad mån särskilda bestämmelser därutöver må erfordras, bland annat rörande skyldighet för anstalten att här i riket nedsätta tillgångar till säkerhet för fullgörandet av anstaltens förbindelser enligt grunderna. Å beslut om ändring av fastställda grunder skall ock sökas inspektionens fastställelse. Då fastställelse å grunder eller å ändring i grunderna meddelats, skall inspektionen låta i allmänna tidningarna införa tillkännagivande därom.

18 §.

Sker i fråga om inländskt bolag avvikelse från denna lag eller från vad Konungen med stöd av lagen förordnat, skall vad i 113, 208 och 228 §§ lagen om försäkringsrörelse stadgas beträffande avvikelse, som där sägs, äga motsvarande tillämpning.

Vad i 10 § lagen om utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäk-

ringsrörelse här i riket stadgas i fråga om där angiven avvikelse skall beträffande utländsk anstalt gälla jämväl vid avvikelse från denna lag eller från däri avsedda grunder.

19 §.

Styrelseledamot eller likvidator, som låter verkställa utdelning i strid med bestämmelsen i 16 § första stycket, straffes på sätt i 258 § lagen om försäkringsrörelse sägs.

Böter, som ådömas enligt denna paragraf, tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 16 augusti 1940.

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 8 augusti 1940 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 1 augusti 1940, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Sven Hammarskiöld.

Lagrådet yttrade:

I livförsäkringsavtal som träffats före den 1 oktober 1939 hava försäkringsbolagen bland annat förbehållit sig att vara fria från ansvarighet om den, å vars liv försäkringen tagits, i krig såsom stridande eller icke stridande tjänstgör vid eller eljest åtföljer eget lands krigsmakt och avlider antingen under kriget eller ock inom ett år efter krigets slut utan att det visas, att dödsfallet varken förorsakats eller påskyndats av deltagandet i kriget. Enligt de nya försäkringsvillkor, som numera tillämpas, skola däremot försäkringarnas risksummor i princip utgå jämväl i anledning av dödsfall, som föranletts av deltagande i krig, och såsom huvudregel gäller, att vid krigstillstånd i Sverige en tilläggspremie (krigspremie) utöver den vanliga premien skall utgå i enlighet med grunder som fastställas av Kungl. Maj:t. Det till lagrådet remitterade förslaget innebär att på lagstiftningens väg genomföres en sådan ändring av villkoren för de äldre försäkringarna, att rättsförhållandet mellan kontrahenterna i den punkt varom här är fråga kommer att bli reglerat i närmare överensstämmelse med vad som numera funnits vara bäst ägnat att vid krig främja det ändamål som livförsäkringen har att fylla. Förslaget innefattar därjämte den ändring i äldre försäkringsavtal, att krigspremie skall utgå även för civilbefolkningens krigsrisk, ehuru försäkrings-

tagarna härutinnan formellt icke skola äga större rätt än förut. Att genom lagstiftning förändra innehållet i ett rättsförhållande, som grundas på ett före lagens tillkomst ingånget avtal, är visserligen icke konstitutionellt förbjudet och har också i undantagsfall tidigare förekommit, men en sådan lagstiftning står icke desto mindre i uppenbar strid med en av de viktigaste principer på vilka vårt privaträttsliga system är byggt. Ett avsteg från nämnda princip kan dock här vara befogat med hänsyn till den utomordentliga betydelse som icke blott ur det allmännas synpunkt utan även i de enskilda försäkringstagarnas intresse måste tillmätas det förhållandet att försäkringskyddet i händelse av krig är ordnat på ett tillfredsställande sätt. Vid en dylik omreglering måste emellertid den ledande synpunkten bliva, att ifrågavarande försäkringsvillkor såsom icke längre motsvarande tidens krav ersätts av bestämmelser, vilka med tillbörligt beaktande av enskild rätt skapa en ordning som under nu rådande förhållanden bäst överensstämmer med rättvisa och billighet. Därest det därvid finnes lämpligt att i anslutning till försäkringsinspektionens förslag i större eller mindre utsträckning likställa alla försäkringsavtal, synes en sådan behandling icke möta större betänkligheter av rättslig natur än en kategoriklyvning i enlighet med kommitténs förslag. Då de krav, som sålunda enligt lagrådets mening böra ställas på en undantagslagstiftning av ifrågavarande art, i förslaget synas vara vederbörligen iakttagna, kan lagrådet i princip lämna förslaget utan erinran.

Innehållet i 5 § andra stycket torde lämpligen böra sammanföras med 8 §, vari såsom en första punkt då bör stadgas, att krigspremie skall beräknas å försäkringens krigsskyddade del och må beträffande samma krigstillstånd icke överstiga en tjugondel av den högsta risksumma, som för den krigsskyddade delen gällt under krigstillståndet.

Genom andra stycket i 11 § avses att, för sådana fall då en försäkring intill återköpsvärdet före lagens ikraftträdande med försäkringsgivarens vetenskap är belånad hos annan än denne, skapa garanti för att långivarens säkerhet i återköpsvärdet icke minskas genom tillämpning av den nya lagen. Grunden till den undantagsställning som man sålunda velat tillerkänna vissa panthavare lärer vara att dessa icke kunna få någon som helst fördel av den nya lagstiftningen. Ehuru regeln å ena sidan icke täcker alla fall då ett skydd för uppkommen rätt till återköpsvärdet kunde vara påkallat och å andra sidan kan i vissa fall bliva tillämplig jämväl å panthavare, vars fordran överstiger försäkringens återköpsvärde, har lagrådet likväl, enär nu berörda fall praktiskt sett torde vara av jämförelsevis ringa betydelse, ansett att regeln, som närmast har karaktär av övergångsbestämmelse, kan godtagas. Uttrycket »behörigen underrättats om att panträtt utfästs i försäkringen» torde emellertid böra ändras till »underrättats om att panträtt uppkommit i försäkringen».

Då i sista stycket av 13 § talas om att innehållna belopp skola nedsättas med belopp, som stå i förhållande till försäkringarnas risksummor, avses uppenbarligen med försäkringarnas risksummor dessas krigsskyddade del. Detta synes emellertid böra uttryckligen angivas.

I övrigt lämnas förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Solliden den 19 augusti 1940.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, ERIKSSON, BERGQUIST.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler föredraganden, ministern för utrikes ärendena Günther, lagrådets den 16 augusti 1940 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 1 augusti 1940 remitterade förslaget till *lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden:

»De av lagrådet framförda erinringarna torde böra iakttagas. I enlighet härmed hava ändringar skett i 5 och 8 §§, 11 § andra stycket och 13 § tredje stycket. Dessutom hava i förslaget vidtagits vissa jämkningar av redaktionell art.»

Föredraganden hemställer, att förenämnda, i enlighet med det anförda överarbetade förslag till *lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig* måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga närvarande ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

V. Schwartz.